osman şahin

ağız içinde dil gibi

NEVZAT ÜSTÜN ÖYKÜ ÖDÜLÜ 1980

CEM YAYINEVİ TÜRK YAZARLARI

AĞIZ İÇİNDE DİL GİBİ/OSMAN ŞAHİN

TÜRK SANATÇILARI DİZİSİ

OSMAN ŞAHİN

AĞIZ İÇİNDE DİL GİBİ

Öyküler

CEM YAYINEVİ

Dizgi : Metin Dizimevi
Baskı : Bahar Matbaası
İstanbul — 1980

IRGAT ERLERİ

Her yıl gelirlerdi. Açlığın, işsizliğin taşırdığı seller gibi gelirlerdi. Her yıl bir uçları Siverek'te, Kâhta, Gerger, Nizip'te, bir uçları Çukurova'da, terde, sıtmada, sıcakta... Yüzlerinde bilinmeyen dağların, uzaklıkların garipliği. Göçmen kuşlar örneği tarlalara, su boylarına konarlardı. Onların gelmesiyle ovada dert başlar, kahır başlardı. Suları nehirden gelirdi. Pis kirli, yağlı sular... Bu sudan içilir, bu su ile eller yüzler yıkanırdı. Göz ağrıları, ishaller, zehirlenmeler başlardı bu kez. Gereksinimleri için açığa, karaltı yerlere gider çökerlerdi. Bu kez sinekler çokardı. Boz kara, yeşil sinekler... Ve çoğu yerliler sineklerin çoğalmasından bilirdi Çukurova'ya pamuk ırgatının geldiğini.

Süzgün gözlü, yorgun, kederli kadınlar... Uzun boylu, bıyıklı, öfkeli, sevinçli, sert, gülen... Sırtlarında kıştan kalma kalın abalarla ova sıcağında gezinen, kalın kaşlı ırgatlar ordusu.

Her yıl gelirlerdi. Her yıl ver elini Çukurova, rezillik, çile, ölüm... Ver elini yıl on iki ay çekilen korku, ağa, çapa, pamuk tutsaklığı...

***

Bir bölük ırgat tâ şafaktanberi pamuk otu döğüyordu kızgın ovanın yüzünde. Kadınlı erkekli, yanyana

kamış dizimi durmuşlardı. Çapa ağızları toprağa girip çıkmaktan kalaylanmış gibi parlıyordu güneşte. Erkeklerin sakalları sararmış, süzme terdendi. Renkli neçekleriyle yüzlerini örtmüşlerdi kadınlar. İri siyah gözleri açıktaydı sadece. Kırmızılı, yeşilli, morlu sarılı giysileriyle renklenmişti sanki toprağın yüzü. Kimi kadınların ise eni boyu denkleşmiş, karınları yüklüydü. Çukurova'nın verime olan hasreti onlara da geçmiş gibiydi.

Koyu yeşil pamuk tarlalarını görmeye göz yetmezdi; yüzlerce, binlerce dönüm... Tümü adım adım, kök kök çapalanacak, soluklarının altından geçecekti. Çapaları da ağırdı, herbiri birer demir yükü. Irgat çocukları çalışamasın diye çapaları ağır yaptırırdı ağalar. Kollarını, omuzlarını ağrıtıyor, akşama açılmaz kilit ediyordu. Kısacık molalarda bile hiçbiri az ötedeki gölgeliğe gidecek canı bulamıyor, çapanın sapına dayanıp kalıyorlardı. Yatıp uzanmak isteseler toprağa, toprak kızgın, toprak harlı kül gibiydi. O yorgunlukta yatana ağırlık, uyku verirdi.

Çadırları uzakta, ova sıcağının titreyen ufkunda çalı üstlerine atılmış kirli bezlerden farksızdı. Çocukları çadırlarda, bu cehennemi sıcakta ne haldeydiler kimbilir? Aç mıydılar, susuz mu? Anızlar mı batardı körpe tenlerine, yoksa ağlarlar mıydı? Ağlasalar da seslerini duyan olmazdı ki. Uçsuz bucaksız firez tarlalarının ortasında koyun koyuna girip korkmuş, yapayalnız ırgat çocukları...

Hava sıcak. Güneş semirmiş bir kordan farksız, çökmüş ovaya. Ağır sıcağı çekemiyen toprak hırsından çatlamış, basanın ayağını yakıyordu. Arada bir esen hafif yelde kanal boyundaki kamışlıklar sallanıyordu ya, kızgın, buharlı bir yeldi bu. Serinlik getirmedi. Arılar peteklerine daha bir sıvanıp kalıyor, kanatlarını terden domurdanıp ıslanmış kuşlar dökülürcesine uçuyorlardı.

Yangın, firez tarlalarının ufkunu sardığında gün öğleni geçmişti. Hasat sonu tarlalar yabancı ottan, tohumdan temizlensin diye ateşe verilmişti firezler. Heryan tutuşmuş, mavi bir duman kaplamıştı göğü. Az zamanda büyüyen yangın hafif yelde daha da iştahlanıp kabardı. Çatır çatır sarmaya başladı göğün ağzını. Ova sıcağının tadını alıp kurumuş ekin sapları, birer kavdan farksızdı zaten. Çakılacak bir kibrite bakardı.

Irgatlar, uzağı yakını belirsiz ovada neden sonra farkettiler yangını. Görülmemiş bir telaş, bir kaynaşma başladı. Kimi çapalı, kimi çapasız yerlerinden fırlarcasına koştular. Kadınların ağızları çığlıklıydı. Bu ara yalımlar sündükçe sünüyor, çadırların bulunduğu alana doğru yayılıyordu. Kimi çadırlar yangın alanının ortasında kalmıştı bile. Kanal boyundaki kamışlıklar yer yer ütülüp göynümeye durmuştu.

Az sonra sıcağa rağmen nereden geldikleri belirsiz bir sürü de kuş çıktı ortaya. Atmacalar, şahinler, kargalar, irili ufaklı tarla kuşları, yanan ateşin göğünde tıpkı akan bir su gibi çığlık çığlığa dönerek uçmaya başladılar. Kimisi yangının ağzında kalan yumurta ve yuvalarının derdinde, kimisi de alevlerin tarlalardan sürüp çıkardığı yılan, kertenkele, çekirge gibi «ganimet» yiyeceklerin peşindeydi.

Bir koşuş, bir hayu huy başlamıştı ovanın yüzünde. Irgatlar son hızla, canları burunlarının ucunda, yıkılircasına koşuyorlardı. İri damarlı elleriyle çapalarını yangına doğru uzatıyorlar, öfkeden deliler gibi bağırıyorlardı.

— Ula kimdir? Ula dinsiz olan, gavur olan yapmaz bunu!..

— Ula Remooo! Ula Hasan!.. Yavru, durmayin tez! Afat üstünüze geliy!..

— Allah, ya dedeme ne oldu? Ayakları felçli, göz-

leri de görmezdi.

Koşan ırgatların en önündeydi Eşber. Karısı Mahse de peşindeydi. İkisi de düştü düşecek, bayıldı bayılacaklardı sanki. Korkudan, telâştan büyümüştü gözleri. Hem koşuyorlar, hem de «Şirooo!..» diye bağırıyorlardı kalkan dumanların içine.

— Ula Şirooo!.. Yavru!..

Yangın yerine varır varmaz kalın abasını soyup eline almasıyla, kavgaya girer gibi dalması bir oldu Eşber'in alevlerin içine. Yüzüne gözüne dumanlar doluyor, alevler dizlerine ulaşıyordu. Abasıyla alevlere çarpa çarpa yoğun dumanların arasında az sonra gözden kayboldu. Karısı Mahse de süzülen bir kanattan farksızdı peşinde.

Heryan yanıyordu. Heryan toz, duman, çığlık içindeydi. Ortalık mahşere dönmüştü. Kimsenin kimseye bakacak, halin nedir diyecek vakti yoktu. Aceleyle çadırlarını sökenler, çocuklarını kapıp kaçıranlar, yorgan, yatak, kapkacak, savan, hasır... eşya adına ellerine ne geçerse taşıyanlar... Kimi naylon kaplar, leğenler çıra gibi tutuşmuş, kalın, simsiyah bir isde yanıyordu. Ana babaların kucakları, sırtları çocuk doluydu. Elleri yüzleri yer yer yanmış, ütülmüş çocukların korkulu çığlıkları, havada uçuşan kuşların seslerine karışıyordu.

Az sonra Mahse'nin çığlığı duyuldu. Ardından da kocasıyla birlikte dumanların arasından kararmış gölgeler gibi çıkıp geldiler. Çıldırmışlardı sanki. Eşber, kıştan kalma kalın abasına sarıp sarmaladığı yavrusunun ölüsünü göğsüne sımsıkı tutup bastırmış, deliler gibi koşuyordu tarlaların yüzünde. Yönü nere, ne yapmak istiyordu belirsizdi. Ordan oraya, aşağılı yukarılı, rasgele...

Mahse ise koşmuyor, tekmil toza dumana batmış, yerden yere vuruyordu kendini.

— Uy ben ölem!.. Uy ben kahrına ölem Şirooo!.. İki gözümün mercanı... Zülum elinde zalim ateşiyle yanıp kavrulan yavru... Uy ben ölem! Artık yaşamışam ne çare...

Çığlığı alan ırgatlar gelmeye başladılar yanına Mahse'nin. Eşber ise kucağında yavrusu, sanki saklı bir ayindeymiş gibi döne döne koşuyordu ovanın yüzünde. Az sonra önünü aldılar. Mahse ile ikisini yangın alanının dışına, yığma kanal toprağının ötesine götürdüler. Sağda solda yanmış çadır kazıkları ucun ucun tütüyordu. Yanmış taze ot kokusu, sap saman kokusu almıştı ortalığı.

Az sonra yangın alanında kimse kalmadı. Herkes kurtarabildiği eşyasını, çocuğunu yığma kanal toprağının ötesine geçirdi. Rasgele atılan eşyalar birbirine karışmış, dağılmıştı. Tam bir döküm saçımdı. Irgatların halleri eşyalardan da beterdi. Yüzleri acılı, çığlıkları bitkindi. Çoğunun çadırı yanmıştı. Bunca rezilliğin ortasında bir de çadırsız kalmak vardı kızgın sıcağın alnında. Bu ne biçim işti, bu ne biçim firez yakmaydı? Çukurova'nın yabancısı değillerdi ki. Her yıl gelirlerdi. On yıldır, yirmi yıldır gelirlerdi. İçlerinde gençliği, damatlığı, babalığı yollarda, ırgatlıkta geçenler vardı. Nice kazaya belaya uğramışlar, nice fırtınalar geçmişti üstlerinden. Ama böylesi bir firez yangınını da ilk kez görüyorlardı.

Öfkeden yüzleri kasılmış, avurtları birbirine geçmişti. Huysuz, sinirliydiler, rüzgâra tutulmuş atlar örneği...

Uzun boylu, iri kemikli olanı, hızla alnına vurdu elini.

— Hayf be! diye bağırdı. Hayf be!.. Koskoca ovada da nazara, göze geldik...

— Ne nazarı, ne gözü babam? diye çıkıştı biri. Gör-

misen mi, basbayağı yeminli düşman işi bu. Bizi adamdan saymadılar. Sanki bizim yakacağımız ateş ateş değil. Ağalar kendi damlarının yakınına kurdurmadılar çadırımızı. Yer kirası, çadır kirası vermedik diye ateşe verdiler firezi. Sürüp çıkarmak istediler bizi.

— Hayf be! Gavur olan, müslüm olan yapmaz bunu.

— Yapmaz.

— Düşünmezler ki bu tarlanın ucunda mal mı var, can mı var diye.

— Düşünmezler.

— Ula gelin, biz de üsüyet edek. Buraların tarlalarında çalışmayak. Çapasıysa çapası, otuysa otunu döğmeyek. Son aç, son susuz-kuru da kalsak böylesi yangın kahpeliğine gücümüzü satmayak?

— Satmayak ula. Dönen namerttir... Otun çapanın kökü kesilmedi ya koskoca ovanın yüzünde.

Yaşlılardan Şıhali, dudağını büktü. Çaresizce açtı ellerini.

— Mahkemeye vermeye kalksak, kimi avukat-dava edeceksin? Arzuhalcinin makinesine kâğıdı takıp sarması yüz lira. Geri yurdumuza çekip gitmeye ise para yok. Tabanımızı yarsalar beş kuruş çıkmaz. Başka tarlalara kalkıp gitmeye mümkünü yok. Çünkü daha kıştan mühür-mukavele etmişler hakkımızı. Bir iyicine düşünsek derim...

— Dert dediğin bir değil ki. Heryan bize yabancı, heryan bize dilsiz, sağır...

Az ötede kadınlar, Mahse'yi aralarına almışlar bir ayrı ağıt düzeni kurmuşlardı. Bu tür olaylara alışkın, kederli, suskundular hepsi de. Mahse ağlıyor, yel önünde ırgalanan otlar gibi sallanıyordu öne geri. İki yaşındaki Şiro çocuğun ölüsünü kenarları pullu beyaz yaşmağının arasına sarmış, yatırmıştı dizlerinin üstüne.

Gurbet, keder, yangın, Çukurova, yoksulluk, hepsi de ağıt olmuştu Mahse'nin dilinde.

— Keşke bu yıl gelmeyeydik. Hesapsız kuşlar gibi yanılaydık. Varsın dağlarda, zozanlarda kalaydık. Elini elime verelerdi. Varsın aç susuz olsun. Çöp deşer, tane toplar kuşlar gibi avucumda yedirirdim. Olmadı, sütlü kengerlerle besler doyururdum ağzını. Ah Şiro!.. Mihrabım... Bize kötülük kardan kıştan gelmedi. Topraktan taştan da gelmedi. İnsandan geldi. Onlardır, ağalardır aç boğazı taşlayanlar... Şeytanın çırasını kapıp da arkamızdan koşanlar. Ah ölem Şiro, ölem... Nere gitsek karanlık üstümüze gelir de, adımımıza yer vermez. Dünya gelir ahvalinin hesabını bizden sorar. Hergün on lokmamıza on külfet yüklenir. Ah ölem... Ula zülmun çatal yüzü! Ula gurbetin sahipleri, kahrolun...

Derdini içine almış suskundu Eşber. Uğultuluydu yüreği. Acılıydı yüzü. Arkadaşları çevresini almıştı. Az konuşuyorlar, üzülmemesini söylüyorlardı ona.

— Irgat eri demek, seferi adam demek gardaş. Irgatlıkta herbir şey gelir başa. Ne yaparsın, göğün çatısı heryerde bir değil. Fazla elden ne gelir? Akıl sebep bulunmaz buna. Üzülme gene de. Üzülme... Hem dur bakalım, beliniz yaş daha. İnşallah nice çocuklara kavuşur önünüz.

Çiftlik sahibi Boran Ağa neden sonra cipiyle geldi. Yüzden yüze acılı, üzgün görünmeye çalışıyordu. Irgatların işi bırakacağı haberi telaşlandırmış gibiydi onu.

Cipten iner inmez, «Vah! Vah! Vah!..» diyerek iri iri açıp kapamaya başladı kollarını.

— Vah vah!.. Hepinize büyük geçmişler ola, çok büyük... Şansa bak ki gece vakti çıkmamış yangın. Yoksa

haliniz daha da beter olurdu, değil mi efendim? Allah hepimizi kazadan beladan saklasın... İnsan kısmı çölde de olsa tedbirli olmalı gene de. Boşuna dememişler, müslümanlığın bir kitabı da tedbirdir diye...

Kollarını iri iri açıp kapamaya devam etti Boran Ağa.

Irgatlar çadırlarını götürüp çiftlik binalarının önündeki düzlüğe kurabilirlerdi. Baştan oralara kurmamaları hataydı zaten. Kimdi, hangi babayiğit Boran Ağa'nın ırgatından çadır kirası, yer kirası isteyebilirdi? Yok efendim yok, çiftlik kahyasının uydurmasıydı tüm bunlar. Bunun hesabını soracaktı ondan... Çadırı olmayanlara, çadırı yananlara izin veriyordu. Gidip ağanın kamışlığından kesebilirler, bolca gölgelik talfar kurabilirlerdi. Ova sıcak, ova silme ateşti. Bu sıcakta değil ölü, taş olsa kokar bozulurdu. Mevta bekletilmezdi, hemen defin gerekti. Mezarlık da tâ uzakta, Tozlu'nun altındaydı. Yayan en az iki saat çekerdi. Mevta oraya yayan kucakta gitmezdi. Ölen çocuk sadece ırgatların değil aynı zamanda kendisinin de ölüsü sayılırdı. Hatta ölüden de öte, şehidi... Kendi toprağında vadesi gelmişti çünkü. Elin bilinmedik kabiristanlarında, elin kart ölüleriyle yatacağına şurada kendi toprağında yatsın uyusundu yavru.

Boran Ağa mendiliyle yüzünün terini sildi.

— Hadi hadi, dedi. Fazla durulacak zaman değil. Hava sıcak. Diriyken gün görmedi, bari ölüsü olmasın rezil. Nasıl olsa heryıl geliyorsunuz. Hem gözünüz arkada kalmaz, hem de her gelişinizde mezarını görmek nasip olur sizlere. Hem yarın sizler gidince duasını yaptırır, mevlütünü bile okuturum. Hadi, fazla bekletmeyin mevtanı...

Tatlı dilli, konuşkan bir adama benziyordu Boran Ağa. Eşber'le de konuştu ayrıca. «Başın sağolsun!» de-

di. «yeğenim» dedi. «Aslanım...» dedi. Sonra cipine atlayıp gitti.

Irgatların yüzüne azıcık serinlik gelmiş, kanları da yumuşamış gibiydi. Boran Ağa'nın ölülerine sahip çıkması «şehidim, mevtam» demesi hoşlarına gitmişti.

Güneş de eğilmiş gidiyordu. Çiftlikten kazma ile kürek aldılar. Eşber'le Mahse düzlükte yer beğenip yer seçtiler. İlerde, yaşlı, çok yaşlı boz bir alıç ağacı vardı. Ağır bir keçe gibi çökmüştü toprağa. O ağacın dengine düşen bayıra ufacık bir çukur kazdılar. Gün batmadan da is ve yanık kokuları içinde gömdüler yavruyu.

Öte yandan firez tarlalarındaki yangın durmadı. Saatlerce bir uçtan öte uca tüttü ova. Heryan karardı, heryan zift akıtılmış gibi oldu. Arada bir esen yelin çevriminde siyah küller havaya savruldu. Yerin göğün rengi değişti ovada.

Gece gündüz sesler kesilmedi ovada. Cansız, cılız, ölez çocuk sesleri iğneledi geceyi. Yanan yerleri acıdı. Ağlaştılar. İlaç, melhem yoktu sürmeye. Şişelerin dibindeki son birkaç damla zeytinyağını, onu da bulamayanlar yanmış motor yağı sürdüler yaralara. Körpe bebelerin elleri yüzleri simsiyah parladı güneşte.

★★★

Çukurova sıcağı gün gün, hafta hafta tüm üstlerinden geçti. Yüzleri burçak burçak damladı, tere doydu. Çukurova'nın ağalarını, beylerini Torosun serin dağlarına kaçıran sıcak, onların yaylağı oldu. Dudakları pul pul gevreyip uçukladı, yaz içinde kuru ayazı yaşadı. Geceleri sivrisinek bulutu çöktü üstlerine, yedi bitirdi onları. Elleri yüzleri cılk sivilce yara oldu. Öyle ki olsa melhemler yetişmezdi sürmeye.

Çapa bitti. Otlar döğüldü. Ama işler bitmedi ovada.

Kavun karpuz toplama işine geçildi. Tarlaların yüzünden tonlarca kavun karpuz toplandı. Kamyon kamyon taşındı. Ağustos sonlarına doğru da pamuk çıktı. Tarlaların yüzü apak kozaya, pamuğa kesti. Kımıl kımıl binlerce, on binlerce ırgatla dolup taştı ovanın yüzü. Bez bükme harar ağızları pamuğa boğuldu. Yüzlerce, binlerce kez eğilip kalkmaktan ırgatın beli ağrıdı. Kemikleri kocadı. Yüzleri zorlandı. Tuzlu ter gözlerini yaktı, kıpkırmızı kan çanağına döndürdü. Pamuk uğruna, geçim uğruna nice güzel gözler rengini yitirdi. Geceleri yorgunluk yıkıp altına aldı onları. Beli kırılmış yılana döndüler. Kıvrılıp kaldılar ovanın yüzünde. Bu kez de sabaha erken kalkabilmenin hasretini çeker oldular.

Geldiklerinde mevsim yazdı. Sonra günler önünü çevirdi güze. Yukarısı bulutlandı. Gölgeden güneşe geçilir oldu. Sabah otları nem tutmaya, geceler soğuk getirmeye başladı. Öksürenler, hastalığı içine alanlar... Sabahları çadır önlerinde ateşler yakıldı. Kaynar suya azıcık biberle biraz un çalıp içtiler, acı çorba niyetine.

Ekim sonlarına doğru Çukurova ırgatına yol göründü. Çadırlar birer ikişer söküldü. Tarla tarla, çiftlik çiftlik boşaldı ova. Kamyonlar, traktör römorkları hıncahınç ırgat yüküyle dolup taştı. Ne umut-hevesle gelmişlerse hepsi bir bir ellerinden çıktı. Koskoca yaz sıcağının, kahrın, pisliğin fırtınasına tutulmaktan biraz daha eskimiş, yaşlı, biraz daha ufalmışlardı. Eğilmiş yüzleri, zorlanmış kırık dökük bakışları ile geri, yurtlarına döndüler.

Çukurova'dan ayrılmak en çok Eşber'le, Mahse'ye zor geldi. Bir çocukla geldikleri ovadan çocuksuz dönmek dokundu onlara. Ellerinden gelse kar yağana, kar kovana dek kalacaklardı ovada. Ama başlarını sokacakları iki parmaklık çatı bile yoktu ovada. Dahası

yağmur göğün ağzındaydı. İndim ineceğim diyordu. Elden ne gelirdi kendi dertlerini yüklenip de gitmekten başka? Irgat dediğin zaten ıssız çölün kuşuydu. Bugün ordaysa yarın burdaydı. Topraksızlıktı yedi iklim, dört bucak koşturan insanı, topraksızlık...

Son gece Şiro çocuğun gömütü başında bir ateş yaktılar. Eşber her zamanki gibi dalgın, suskun, hiç tütmeyen, ama içten içe yanan ağır bir kordan farksızdı. Gözlerini kısmış, karanlığın ortasına anlamsız, boş gözlerle bakıyordu. Mahse ise gömüt toprağına alnını dayamış, ağzı ağıttaydı.

— Hangi ana yavrusunun ölüsünü bir diyarı gurbet toprağında bırakır da koyar gider hey yavru? Yüzüktaşım, çağam. Mekanım!.. Ellerin toprağında ıssız başına koyup da gittik diye küsme bize yavru! Darılma! Hiç yanan ana yüreğinin acısını bilmez miyim? Ama elden ne gelir? Nere gitsek tutulan işin adı el işi. El işi zülum işi dememişler boşuna. Fukaralıktır herbir şeyin başı yavrum. Daha biz doğarken belimize yokluk kemeri bağlanmış. Odur bize emanet...

Sabah bulutları yeni toplanıyordu, kalktılar. Eşber yükünü sırtına vurdu. Mahse, toprak testiyi dikti ağzına. Bir iki yudum su içtikten sonra vurup kırdı, büyüttü testinin ağzını. Şiro çocuğun gömütünün ayakucuna koydu.

— Hayratın ola yavru! dedi usulca. Ziyaret yerin ola. Gelen geçen kuşlar içsin sulansın da geçmişleriyin ruhuna değsin!..

Yürüdüler. Otlar çiğli, yerler ıslaktı. Adana Ceyhan yoluna çıktıklarında boz Alıç ağacının gerisindeki düzlükte geceden kalma yanan ateşin siyim siyim dumanları görünüyordu hâlâ.

***

Bataklıklardaki son leylek sürüleri de havalandı. Ova ıssızladı, suyu çekilmiş değirmene döndü. Soğuk, tatsız güz rüzgârları tozu toprağı teper oldu. Kamış kümeleri, kuru gevrek yaprakları ve mor püsküllü başlarıyla hışırdadı. Düşen iri yağmur damlalarının ilk sesini onlar verdi. Başladı Çukurova yağmurları. Ne de olsa toprak eski batak toprağı, gömük toprağı. Suyu, damlayı görünce azdı. Yaz sıcağında kısalmış tezekler dağıldı. Topraklar uzadı. Ağzıkaralar, çatlaklar, kanallar su ile doldu. Şişen toprak, rahim örneği gerindi; tohum dilinin ucunda...

Kasım sonlarına doğru renk renk, boy boy traktörlerin beşi, onu, yirmisi birden girdi tarlalara. Arkalarında pulluklar, tohum yüklü mizberler, kötenler... Gece gündüz sallarcasına sürdüler, karartmaya başladılar ovayı. Geniş ağızlı pullukların ardında tepsi tepsi tezek sırtları, cilalanmış gibi parladı. Sanki yılda iki üç kez ürün veren, doğuran, yaratan o tarlalar değildi. Hiç sürülmemişcesine bâkire, hiç sürülmemişcesine dinçti ova toprağı. Traktörlerin girmediği, pulluk ağızlarının kesmediği tarla, bayır, gen kalmadı. Ovanın yüzü günlerce acımsı bataklık, ilâçlı tohum, en çok da yanmış taze mazot koktu.

Haftasında çillendi tohum. Toprak yeşilini vurdu yüzüne. Tarlaların yüzü ılmık ılmık dallandı.

***

Ah varsam bir baksam aynına
Acep topraklar doldu mu garip koynuna!

Kış geçti. Badem dalları çiçeklendi. Dağlar mor mor menevişlendi. Ortalık terü-taze bahar kokmaya başlayınca Eşber'le, Mahse gene çıkıp geldiler ovaya.

Canları yenilenmiş gibi bir garip duyguda, hüzünde, sevinçteydiler. Yavrularını el toprağında bırakmanın getirdiği tedirginlik, gömüt tutkusu onları erkenden çekip getirmişti çiftliğe.

Mahse kadın bir durduğu yerde bir daha duramıyordu. Sabırsızdı. Daha geldikleri gecenin şafağında Şiro çocuğun gömütünü görmek için kalktı. Aceleyle daldı titreşen ekin denizinin içine. Ova toprağının bereketiyle boylanmış ekinler derindi. Çoğu yerde insanı koltukluyordu. Yeşil çiğit renginde ince ışıltılı başak kılçıkları, enli siyah yapraklarıyla yemyeşil bir okyanus olmuş ağır ağır esniyordu ovanın yüzünde.

Geçti kamışlığı. Asırlık Alıç ağacı ta ilerde boz bir karaltıdan farksızdı. Alıcı dengine alarak hızlı hızlı yürüdü Mahse. Yüreği iğnelenmişcesine ince bir de kuşku sarmıştı içini. Kuşkusunu yenmek istercesine hızına hız kattı. Yer yer yatmış, birbirine girmiş, dolaşmış boylu ekinleri iki eliyle aralaya aralaya, gövdesiyle yara yara vardı gömüt yerine. Durup şaşırdı. Uzun süre durdu. Döne döne bakınmaya başladı çevresine. Değil gömüt yeri, elini koyacak boş yer yoktu tarlanın yüzünde. Her yan ekilmişti. Her yan su gibi serin, su gibi derin bir yeşil buğday deniziyle örtülüydü.

Ve, ekinler daha boylu, daha yeşil, gürdü orada...

TOMRUK

Yüzü, yanacağı kadar yanmış, giysileri eskiyeceği kadar eskimişti güneşte. Elleri el olmaktan çıkmıştı. Kabuk tutmuş kaskatıydı. Sürtse karalastiğe, törpüler cinsinden... Gönder denilen uzun ince ağaç sırığa yapışmıştı, tedirgindi tomruktan salının üstünde. Gönderini nehrin derinliklerine batırıp yükleniyor, nehrin akışına göre yönlendirmeye çalışıyordu salını. Yüzü sakallı, yorgun, bilekleri sargılıydı. Balta artığı keskin yonga izleri avuçlarını yırtmış yaraydı. Kısa saplı keskin baltasını kalın don bağının arasına sokmuştu. Günlerdir nehrin yüzünde, tomruklardan yapılmış salının üstündeydi. Günlerdir insandan, dünyadan uzakta, altı su, üstü dağla, havayla kaplıydı tekmil. İleriye, nehrin akışına doğru bakıyordu hep. Gözleri kanlıydı. Kıllı geniş yüzünde belirli bir endişe vardı. Bahar sularıyla kabarmış Göksu nehrinin neresinde neler gizli, neresinde kaç çağlayan, kaç akıntı, burgaç vardı bilmiyordu.

Metrelerce uzayan, akan tomruk kümeleriyle doluydu nehrin yüzü. Bedenlerindeki iri yonga izleri onları susturan baltaların birer nakışıydı sanki. Kabukları alınmış, derin, suskun, ıslak parlıyorlardı güneşte. Göksu nehri ise onca tomruğu hızına katıp götürdüğünden

habersiz, mavi bir atlas gibi kabara kabara akıyordu.

Nehrin yamaçları sık ormanlarla kaplıydı. Hafif yelde orman denizi hışırdıyor, bir şehvetli yeşilliktir esniyordu yamaçların yüzünde. Orman aşağıya nehrin kıyısına dek iniyordu. Birbirine girmiş dolaşmış iri gür dallar örtmüştü havayı. Ağaç uçları dalların örttüğü bu zırhı delerek, yukarılara, güneşin sınırsız şavkına ulaşmak için daha da boy atmış gibiydi. Kesim vardı ormanda. Balta sesleri ormanın boşluğunu döğüyordu. Yılların karına, fırtınasına karşın ayakta kalmayı başarmış o asırlık ağaçlar, şimdi gövdelerine inen her baltada birkaç yılını birden vererek, ağır, yaş köpüklü yongalar ödeyerek birbiri ardına devrilip gidiyordu.

Giravga çayına yaklaştığı zaman, güneş ortalamıştı göğü çoktan. Kızgın güneş insafsızca yakıyordu çıplak sırtını. Saçsız başı kızarmıştı. Omuzbaşları yer yer su toplamış, cılık yara içindeydi. İri at sinekleri dolanıyordu üstünde.

Sular ilerde, nehir düzlüğünün yaygınlaştığı yerlerde çatallaşıyor, ikiye üçe ayrılarak, yan kollar halinde akıyordu. Hangi kol nereye kadar akar, nerede birleşir belirsizdi, görünmüyordu. Nehrin ortalarına raslayan tomruklar kayarcasına, hızla akıyor, kıyılara yakın tomruklar ise yavaşlıyor, kuma çakıla sürtme yapıp kalıyordu.

Gönderini suya batırıp virindi Nedim. Ağırlaşan tomrukları, kıyıya doğru yüzdürdü. Sığlık yerde salını iple kıyı köklerine bağladıktan sonra, yarı çıplak girdi sulara. Kuma oturan tomrukların sayısı belki otuzdan fazlaydı. Kimini eliyle, kimini gönderiyle iterek suların hızına katmaya çalıştı. İşi zordu, bir saatten fazla sürdü. Tomrukları da kurtarmayı başardı ama.

İplerini çözüp salının üstüne çıktığında paçalarından sular akıyordu.

Önünde ucu bucağı belirsiz akıntılara kapılmış tomruklar, kabaran suların üstünde bazan yavaş, bazan hızlı, yarı yarıya sulara gömülü akıyordu.

Acıkmıştı. Heybesinden biraz çökelekle ekmek çıkarıp yemeye başladı. İvedisinden lokmaları çiğnemeden yutuyordu sanki. Boyun damarları uzuyor, kıllı avurtları şişiyordu.

Nehir tabanı daralmaya başladı. Bir süre sonra keskin büklerin, uçurumlu dağların arasından akmaya başladı nehir. Derin sular oymuştu kayaların altını. Kovuklar, mağaralar haline getirmişti. Sular önlerinde dönüyor, alaçamurlu, coşkun, kaynıyarak akıyordu. Tomruklardan sekiz on kadarı oyuklara girmiş takılıp kalmıştı. Gönderiyle tomrukları dürtüp yerlerinden oynatmaya çalıştıysa da başaramadı. Balyozla çakılmışlardı kayaların arasına sanki. Suya atlama olasılığı da yoktu. Derindi sular. İki adam boyundaki gönderini bile yutuyordu. Canı gitti tomruklar orada kaldı diye. Ermenek'ten beri bu kaçıncı tomruk kaybedişiydi?

Hırsla gönderledi suyu tekrar. Akmaya devam etti. Ota, çalıya takılmış bir kaç tomruğu kurtarıp akışa verdi. Bir süre sonra da ikindin olmaya başladı Göksu'da. Yamaçlar ağır ağır güneşinden boşandı. Karanlık gökten değil de, ormandan gelirmiş gibi birdenbire çöküverdi ortalığa.

Uzun süre çalışarak tomrukları bir gölekte topladı. Salını kıyı köklerine bağladıktan sonra çıktı kıyıya. O denli yorgun, bitkindi ki hemen yatıp uyumak istiyordu canı. Ama açlığı uykusundan da baskın geldi. Öğleyin yediği bir iki lokma ekmek çökelekle duruyordu karnı. Çalı çırpı topladı. Çakmak çaktı, kav tut-

tu. Üfleyerek büyüttü ateşi. Ufacık kara tenceresini nehir suyu ile doldurup koydu ateşe.

Biraz un, yağ, tuz, biber atıp karıştırdıktan sonra içti çorba niyetine.

Ortalık su püreni, nane yarpız kokuyordu. Heybesini kumluğa serdi, savanını üstüne çeker çekmez uyudu. Tek, nehrin gürültüsüyle hafif hafif kımıldanan tomruklar kaldı gecede.

Sabaha kalktığında göz gözü görmüyordu. Yoğun bir sis basmıştı ortalığı. Sırtı, giysileri pusa batmış, nemliydi. Sisin açılmasını beklemedi. Çözdü salının ipini. Tomrukları dürteledi. Gönder vurmaya başladı sulara. Nehir yüzü akış yelinden pek sis tutmuyordu. Koyu yeşil yamaçlar gerilerde zorlukla seçiliyordu. İri çınarlar, kütükleşmiş söğütler kıyılarda top toptu.

Kuşluğa doğru sis kalktı. Gökyüzü mavi cam örneği açıldı. Coşan, köpüren suların akışında parlayan tomruklar sahipsiz ölülerden farksızdı. Kimi yerlerde ters akıntılara uğrayıp dönüyorlar, ne akana uyuyorlar, ne de gelen tomruklara yol veriyorlardı. Kıyıda bahar sellerinden kalma ağaç, çalı, ot köklerine takılarak örtüp tıkıyorlardı nehrin yüzünü. Nedim, takılan tomrukları kurtarmaya çalışırken, bu kez de öbür tomruklar alıp başlarını gidiyorlardı. Zordu, bir belâ işti Göksu'da dökme tomruk taşımacılığı...

Öğleye yakın dibi bucağı belirsiz, derin karanlıklarla dolu kayalık dağların arasından akmaya başladı. Ünlü sal ustalarının bile korkulu yeriydi oralar. Yüzleri yer yer burç çalısı, otla, yosunla çaparlanmış, heybetliydi kayalıkların. İri gök kartalları dolanıyordu önlerinde. İlerde, nehrin ortasında dev karaltılar görünüyordu. Yaklaştıkça bunların birer ev büyüklüğünde iki yerli kaya olduğunu gördü. Orada nehrin ağzı daralıyor, tıkanacak denli dar bir boğaz haline geliyordu. Sular

boğulurcasına, kaynıyarak akıyordu. Kayaların ensesine vuruyor, yer yer kabarmalar göstererek rüzgâra tutulmuş atkılar gibi köpürüyordu.

Tedirginliği arttı Nedim'in. İlk kez derin bir korkuya kapıldı. Tomruklar birer ikişer o kayaların arasından akıyorlardı. Sekiz on tomruktan oluşan dev salını nasıl geçirecekti oradan? Salı çözmeye, düşünmeye de zaman yoktu. Kayalıklara gelmişti. Çarpmamak için aceleyle gönderini kayalığa doğru uzattı. Geç kalmıştı. Sular o denli zorluydu ki vuruşunu bozdu Nedim'in. Dev salı enlemesine döndürdü. O hızla bindirdi kayalara. Salla kayalık arasında kalan ağaç gönder bir an çelik bir yay gibi gerilerek Nedim'i geri itti. Nedim düştü. Gönder elinden boşandı. Coşan, köpüren suların yüzünde ufacık bir çöp misali akıp gitti. Hemen ardından boğuk bir çatırtı oldu. Hızla kayalığa çarpan sal kara bir dürüm oluverdi. İplerinden kurtulan tomruk uçları iri top namluları gibi bir süre havaya dikildikten sonra arkası arkasına derin sulara gömüldüler.

Yiyecek heybesi, savan, şapka herşey suların üstündeydi. Birer kâğıt parçalarından farksız akıp gidiyorlardı. Nedim ortalıkta yoktu. Sayısız tomruk ölüleriyle örtülmüştü suların yüzü. Sular az sonra kurbanını gösterdi. Ezilmiş, lapaya dönmüş gövdesiyle yarı baygın göründü, Nedim. Saçsız çıplak başı ağarmıştı. Ağır acılar, sancılar içindeydi yüzü. Akan tomruklardan birine son bir çare sarıldı. Tomruk döndüyse de bırakmadı. Yapıştı sımsıkı. Akıntının da yardımıyla kıyı köklerine tutunarak zorlukla çekti kendini kıyıya. Bir baltası kalmıştı kalın don bağının arasında.

Bir yanının üstüne dürülerek kaskatı oldu. Sık sık soluk alıp veriyordu.

— Vay be, diye inledi. Vay be!.. Bir solukta var-

dım geldim öte dünyaya. Görülecek günüm, yenilecek ekmeğim varmış daha...

Ağrılar girmişti beline. Sancılar girmişti. Bolca da su yutmuş öksürüyordu durmadan. Kalçasını, omuzbaşlarını tomruklar ezip gevmiş, mosmor morartmıştı.

— Bu gidişle kötürüm olmam yakın, dedi kendi kendine. Herşeyi biryana bırakıp gitmeyi düşündü bir. Ama alacağı parayı, kooperatife olan borcunu, kereste tüccarı Mahmut Bey'i gözlerinin önüne getirince vazgeçti.

— Zaten çektim çekeceğim kadar... Az kaldı Silifke'ye...

Boğazını tuta tuta bir süre daha öksürdükten sonra balta elde doğruldu. Topallıyordu da. Çevresine bakındı. Heryan orman, yeşil burç çalısı ve çınarlarla kaplıydı. Burç çalılarından gönderlik bir ağaç kesip budadı. Bir elinde gönderi, öbür elinde baltası, nehir boyunca uz uz yürüdü. Akıp gitmişti tomruklar. Elinde gönderi, sürüsünü yitirmiş bir çobandan farksızdı Nedim.

Yürüdü. Nehir kıyısında su dikenleri, ısırganlar, yarpızlar boy boydu. Yukarı ormanın ayaklarına doğru marul gibi enli yeşil yaprakların arasında sarı ak menekşeler açmıştı. Pınarlar kaynıyordu taşların çalıların dibinden. Dağın taşın gözü su ile doluydu sanki.

Eski bir su bendine girip kalmış birkaç tomruk gördü. Elleriyle ite kaka akmalarını sağladı. Karşı kıyılarda kalan tomruklara ise salsız ulaşamazdı. Yürüdü.

Çok sonra, hayli aşağıda geniş bir gölekte tomruklara rasladı. Hemen hemen tümü toplanmış, suyun burgacında ağır ağır dönüyorlardı. İpinden, demir çangallarından boşanmış sal tomrukları iplerinden çekerek yanyana kamış dizimi bağladı. Demir çangallarını çaktı. Kalın kendir ipler suda donmuştu, öküz kuyruğu gibi düğüme gelmiyordu. Kendisini taşıyabilecek

bir sal yapabildi gene de.

Zaman uzamış, dağ dipleri gölge tutar olmuştu. Karnı aç, sırtı da çıplaktı. Uzun kirli iç donu, toza toprağa batmış çamurluydu. Aksi gibi tek bir canlı dahi görünmüyordu çevrede. Uzaklarda, ormanlık bir dağın yamacından çan sesleri geliyordu sadece.

Akşam çökmeye, karanlıklar yığılmaya başladı Göksu'ya. Beli ağrıyor canı acıyordu. Nehir kenarı da üşütücüydü çok. Salını güçbelâ çekti kıyıya. Yarı aç yarı çıplak yürümeye başladı. Geçireceği koskoca bir gece vardı önünde.

Nehir boyunda tek tük bahçeler gördü. İnsansızdı ama. Yürümesine devam etti. Yarı çıplak gövdesi ve elindeki baltasıyla vahşi bir görünümü vardı. Çok sonra uzaklarda gözüne çalan bir ışık onu çekti götürdü. Tekmil taşlık, çalılıktı nehir boyu; gelene düşman, gidene düşman...

Işık bir değirmenden geliyordu. Sevindi. Açtı kollarını.

— Hey kurban olduğum yaradan, dedi. Darda kalanın yardımcısı yaradan...

Hızlandı. Taşı çalıyı dinlemeden binbir umutla girdi içeri. Ancak girmesiyle çıkması bir oldu. Ağzını burnunu tuta tuta bir de öksürüyordu ki.

— Hey Allah, şansa bak!.. Biber değirmeniymiş orası...

Gözlerinden yaşlar aka aka, zifiri gecede bir süre daha yürüdü. Değirmenin, öğütülen acı biberin tozu, kokusu tenine sinmiş zehir gibi yakıyordu. Neden sonra rasladığı bir köylüden azıcık ekmekle tütün aldı. Gözüne kestirdiği eski bir bağ çardağına girdi. Kuru ot burmalarının arasına girer girmez de uyudu.

Onuncu gündü, tomruklarıyla Silifke'ye ulaşabildi Nedim. Bir hafta on gün öncesinin güçlü kuvvetli insanı değildi o. Erimiş bitmişti. Enli yüzü kiraz deyneği gibi kurumuş, yanmıştı, karaydı. Gevremiş avuçları pütürlü sertti. Dağların gerisinden değil de, aşılmaz denizlerin, derin okyanusların ötesinden çıkmış gelmiş gibiydi. Sakalları daha bir uzamış, kalın etli dudakları çatlayıp yalama olmuştu.

Getirdiği tomrukların bir teki bile kendisinin değildi. Kereste tüccarı Mahmut Bey'indi. Mahmut Bey'in kereste fabrikası Göksu nehrinin denize karıştığı noktada, nehir düzlüğünün kıyısında yükselen uzunca ahşap bir binaydı. Fabrikanın önü ardı sakızı akmış dikme tahtalar, yığma ceviz kütükleri, bol talaş ve kerestelerle doluydu. Kalın örme halat ağlarla kasıp bağlamışlardı nehrin ağzını. Nedim'in tâ Ermenek'ten bu yana önüne kata kata getirdiği tomruklar, halat ağların gerisinde toplanmış, ıslak suskun parlıyorlardı güneşte.

Mahmut Bey uzun boylu, zayıf kara saçlıydı. Yaratılıştan yüzü asık, asabi görünümlüydü. Tomrukların sayımı bitince yüzü daha da asıldı. Çizgileri kalınlaştı. Üçyüze yakın tomruktan kırk kadarı eksikti çünkü.

— Ne bu yahu? diye çıkıştı Nedim'e. Ne bu? Nerde tomrukların yarısı? Yıllar yılı tomruk çektirir, getirtirim. Bu denli tomruk kaybetmedim ben?

Nedim, bacağında kirden çamurdan çürümüş, yarı yırtık iç donu ve çıplak gövdesiyle bir tuhaftı. Eskimiş, enkeşünkeş olmuş bir insan hurdasına benziyordu. Şaşırdı. Mahmut Bey'in on gün önce sırtını pepeleye pepeleye uğurlayışını düşünüp gözünün önüne getirdi bir, bir de şimdi ki azarlayışını... On gün içinde başından ne dalga-denizler aşmıştı oysa. Ve bunları Mahmut Bey'in bilmemesine imkân yoktu.

Sesi çok zayıf çıktı. Günlerdir konuşmaya konuşmaya sesi kısılmış gitmişti.

— Buna da şükredin Mahmut Bey, dedi. Sağsalim gelebildiğime şükredin.

Bahmut Bey'in ise tomruklarıydı önemli olan. Nedim'in sözlerini duymadı bile. Başıyla saçlarını geri atarak, burnunu havaya verdi. Sonra cebinden çıkardığı parayı fırlatır gibi uzattı Nedim'e.

— Al şunu! Al şunu da savuş git şuradan... Sözleşmemiz üç bindi. Binini kestim, iki bin...

Nedim, canına bıçak değmiş gibi oldu. Bir Mahmut Bey'e, bir de uzatılan paraya baktı.

— Ne iki bini, Mahmut Bey? diye sordu. Kesme mağdurun hakkını. Kesme! Zaten canımdan bezmişim...

Mahmut Bey sesini daha da kaldırdı.

— Mağdurun hakkı mağdura verilir. Mağdur olacak olan kendisine emanet edilen işe sahip çıkar. Şuna bak! Beş değil, on değil tam kırk üç tomruk. Çekiye vursan kaç ton, yüke vursan en az iki kamyon... Hani nerde? Ne yaptın onca tomruğu? Ne malum senin onları yitirdiğin? Ne malum Göksu köylülerine satmadığın, ya da ota kuma gömüp de saklamadığın? Ha?.. Hadi hadi, al şunu da, kısa lafı uzun etme!..

Bu suçlama Nedim'in ağrına gitti. Ağzı yarı açık donakaldı.

— Vay be! dedi kendi kendine. Vay be!.. Boşuna dilin kemiği yok dememişler... Sonra birden sesini kaldırdı. Yani şu senin tomruklarının sayısı hesap içi oluyor, benim canımınki hesap dışı öyle mi Mahmut Bey? Senin malına kefil var, benim canıma yok?... Şu halime bakın bir. Kaç kez girdaplara girdim çıktım, kaç kez ölümlerden ölüm beğendim, biliyon mu?

Sanki bu sözler dağa taşa söylenmişti. Mahmut Bey

aldırmadı bile. Konuştukça yüzü daha da kararıyor gibiydi.

— Kimseyi kolundan tutup da zorla tomruğa göndermedim ben, diye bağırdı. Sen kendin ayağınla gelmedin mi? İşine talibim ağam Mahmut diye yalvaran kim? Hadi hadi, ötüp durma! Kendi düşen ağlamaz...

Nedim, Mahmut Bey'e doğru bir iki adım attı. Ayakları yalındı. Tabanları günlerce su içinde kalmaktan sorçuk sorçuk beyazdı.

— Bana yalan söyledin Mahmut Bey, diye sertçe yanıt verdi. Evet, yalan söyledin, hem de iki gözümün içine baka baka... Kandırdın beni. Ben çiftçi bir adamım. Ne anlarım dökme tomruk taşımacılığından... Ama sen tuttun, kolay dedin, çok kolay... Ermenek'ten dökersin suya. Kendi başlarına aka aka gelirler. Dinine imanına öyle demedin mi? Ben de kandım. Ne yapayım? Borcum vardı vadesinde ödenecek. Mecburdum. Yoksa canımı ateşe atar mıydım?

Mahmut Bey elini havaya kaldırarak tokat atacakmış gibi yaptı.

— Keees! diye bağırdı. Kes!.. Şu paranı alıyor musun, almıyor musun? Şimdi sen onu söyle?

Nedim ayağını inatla vurdu yere.

— Paramın tamamını isterim Mahmut Bey. Hakkımı isterim.

Mahmut Bey parasını cebine koyduktan sonra güldü.

— Şuna bak! dedi. Hakkıymış. Dümbüğe bak!.. Eh, keyfin bilir. Daha tomruk, daha nehir. Götür gerisingeri tomruklarımı yerine. Ama bir şartla, eksiksiz... O zaman gel, veririm hakkını, diyerek fabrikasına doğru yürüdü gitti.

Nedim, bakakaldı ardından. Kısa bir an ne yapacağını, ne diyeceğini bilemedi. Sonra aklına gelmiş gibi

birden baltasını sıyırdı. Tomruklara doğru koştu. Nehrin ağzını tutan kalın, gergin örme halatlara indirmeye başladı baltayı. Şimşek gibiydi.

— Mahmut Beeey! diye bağırmaya başladı bir yandan. Mahmut Bey, al, al da duy sırtının acısını... Madem öyle, bu da böyle... Bunca tomruğu tâ dağlardan getirdim. Şimdi de sen var git, topla denizlerden önünü...

Vurdu vurdu...

Kesilen, kopan halatların üstünden yüzlerce tomruk önce yavaş, sonra birbiri ardına sel hızında boşandı. Akdeniz'in duru mavi sularına doğru akıp gitti.

OBRUK BEKÇİSİ

«Belki akıllarına gelir benim burada olduğum. Gelir de, bu karın, tipinin ağzından kurtarırlar beni. Kurtarmaları gerek... Yoksa bu soğuğun ucunda bir insan, bir can var donacak. Bilmezler mi bu kışta kıyamette Obruk'ta kalanın sağ çıkmayacağını? Bilirler bilmesine ya gene de bu kışta değil Obruğa gelmeyi, adımlarını bile atmazlar dışarı. Ben olsam ben de atmam... İçinde soluk taşıyan hangi canlı kalkar da şu zamanda adım verir tipiye. Adım şanım bekçi de olsa köküm yörük. Ölsem de kime gam. Dünyadan bir yörük daha eksilir...»

Canı sıkılıyor bunları düşündükçe. Donmakta olan ellerini kalın kıl kuşağının içine sokarak sancısı tutmuş hastalar gibi öne doğru büzülüyor. Yukarda obruğun ağzında kar tipi boran olmuş oyuklarda ötüyor.

«Vay be! diyor. Vay imansız kör soğuk. Ulan bir durmadın be! Yorulup da bir yüzünü göstermedin gökyüzü!..»

Obruğun içinde dolanıyor. Ayak parmakları şimdiden duyarlılığını yitirmiş gibi. Paçalarını, omuzbaşlarını telâşlı telâşlı ovuyor. Dolakbağını sımsıkı sararak soğuğa karşı sağlamlamaya çalışıyor kendini. Sonra da, yukarı doğru daralan obruğun ağzından, gökyü-

züne bakıyor. Dışarda fırtına esiyor. Buzlu kar tozları süpürürcesine doluyor obruğun içine. Korkusu daha bir yüzüne vuruyor Yusufoğlu'nun. Obruğun kar tutmayan, fırtınanın soluğunun en az değdiği yerlere çekiliyor. Heryan buz gibi. Obruğun ağzından sızan sular donmuş, camsı buzlarla sırlanmış kayaların yüzü.

«Yok,» diyor. «Köylüden umut yok. Aşiretten, obadan, kimseden umut yok. Niye olsun ki? Yaşım yetmiş, işim bitmiş. Artık dört keçenin bir ucunu bıraktım bırakacağım; vâdem yakın...»

Ah ne aptallık etmişti de, fırtına başlayınca kalkıp köye gideceğine iple kendini aşağı sarkıtıp obrukta kalmıştı. Tek başına de çekemezdi kendini yukarı şimdi. Canlı canlı gömülüp kalmıştı obruğun içine.

Obruk, ağzı küçük, tabanı geniş, huni biçiminde bir yeraltı mağarasıydı. Kış yaz soğuk olur, içinden kar buz eksik olmazdı. Doğal bir buz deposuydu. Yörük aşiretleri peynir derilerini getirirler, iplerle adam sarkıtarak obruğun su damlamayan kuytu yerlerine dizerlerdi. Obruk, peyniri, kıymayı bozmazdı. Her aşiretin, obanın ayrı bir yeri olurdu obrukta. Birbirlerine karışmamaları için bir takım özel işaretler koyarlardı peynir derilerinin üstüne; kartal kemiği, oğlak boynuzu, çatal ağaç...

Obruk peyniri has peynirdi. Obruk peyniri gibi, derdi eskiler. Şimdikiler buzhane peyniri. Buzhane soğuğu, peyniri içinin suyu ile birlikte dondurduğu için tüccarın işine gelir. Tartıda ağır çeker. Oysa obruk peynirinin deriden gövdesi çuvaldızlarla delinir. Obruğun soğuğu peynirin suyunu azar azar bu deliklerden süzer alırdı dışarı. Obruktan çıkarılan derilerin kenarı akan

peynirin suyundan pas tutar, apak pamuklanırdı.

Yusufoğlu, peynir derilerini yanyana, üstüste koyarak kendine bir oyuk yapmayı düşündü. Ama derileri yerinden oynatıp sökmek olası değildi. Hepsi de buzdan birer kalıptı sanki. Taş gibi. Deri deliklerinden akan sular donmuş, paslıydı.

Üşüyen ellerini ağzına götürerek derin derin hofladı.

«Bu kış erkenci Yusufoğlum» dedi kendi kendine. «Bu kış imansız, acemi. Acemininse yaptığı işten korkulur... Bu kar fırtınası can almadan düşmez insanın yakasından...»

Dışarda görülmemiş bir toros fırtınası kuzeyden güneye doğru hışım gibi esiyordu. Kara bulutlar, soğuk yeller akıyordu. Bu yelin, bu bulutun ne getireceğini biliyordu Yusufoğlu. Bu nedenle korkusu yüzüne vuruyor, içine düştüğü biçare, umutsuz duruma üzülüyor, kahroluyordu.

«Ulan soğuk, ulan ayı kaldıran rüzgârı! Sen böyle dayılanmazdın ya, neyse. Sahipsiz buldun beni. Yoksa gençliğimde nice poyrazına karşı durur işerdim. Şendim şakraktım o zamanlar; kapı gıcırtısına bile oynardım... Şimdi nerde kaldı o taşına toprağına tekme attığım yollar?..»

Koyun ağılında doğmuştu. Deve yününden bir örtüye sarmışlardı. Gözü kara, yiğit olsun diye gözüne kartal tüyüyle kara sürme çekmişlerdi. Yusufoğlu'nun babası çobandı, babasının babası da... Daha bileği kıllanıp, yetişkin insan teri kokmadan çok usta bir çobandı Yusufoğlu. Üstü başı, elindeki çobanlık asasına varıncaya dek, teke siyeği kokardı. Bu koku, etine, derisi-

ne, kanına geçmişti onun. Kaç dağın, kışın, mevsimin huyunu suyunu bilirdi. Keçinin aksırıp tıksırmasından, yatarken çıkardığı iniltiden, tozan toprağın kokusundan, esen rüzgârın tadından bilirdi havanın değişip değişmeyeceğini. Ama bu kışın ne denli bastıracağını bilememişti. İlk kez tanık oluyordu böylesine. İki gün önce başlayan kar yağışını, kesilir diye önemsememiş, dönmemişti köyüne. Oysa kar yağışı azalacağına artmış sonra da kar fırtınasına çevirmişti önünü. Dondurucu belâlı soğuk almış başını gidiyordu.

...Yaşı ya on altıydı ya on yedi. Çobanlık yaşamının en kötü olayı geçmişti başından. Öyle ki hatırlanması bile akla fikre zarar verir... Güz günüydü. Sürüyü almış, Katrankuyusu'ndan Hacıyörüğ'e, oradan da Boğazağzı'na doğru sürmüştü. Hava bulutluydu. Beklenmedik bir kar soğuğu esmeye başlamıştı kuzeyden. Sürü yerinde duramıyor, karın yağacağını, fırtınanın çıkacağını geviş kırarak, devinir gibi iniltiler çıkararak belli ediyordu. Sürü sürekli ses istiyor, çan döğüyordu. Yenilmiyecek otları, molozları bile yiyor, sürünün en topalı, hastası bile öndekini geçmek istiyordu. Çok geçmedi, Boğazağzı'ndan kar fırtınası tozuttu. Göz gözü görmez etti. Koskoca sürünün önünü bir çukurda çevirdi. Üç yüze yakın hayvan girdi birbirine, bir kara küren oluverdi. Öyle ki aralarına yumruğunu soksan girmezdi. Ayakta kalıp donup ölmektense, sürünün bacakları arasına girip uzanmak en akıllıca işti. Ne de olsa sürünün sıcağı korurdu insanı. Birbirine girmiş sıkışmış, geviş kıran, inleyen, işeyen hayvanlar... Kar fırtınası başladığı sabah gibi, ertesi sabaha bitip de gün yaşına erdiğinde Yusufoğlu'yla sekiz on koyun, bir

de çoban köpeği sağ çıkabilmişti donan koyunların arasından. Bir avuç kepeğe kanıp bağlanmış, hayvanların en sadığı çoban köpeğiyle.

Çenesi durmuyor. Dişleri takırdıyor Yusufoğlu'nun. Ağzında dili soğuyor. Yerden taş alıp atmayı istiyor bir. Ses duymak istiyor canı ses... Duyacağı sesle yaşayıp yaşamadığına inandırmak istiyor kendini. Taşlar donup perçinlenmiş yeryüzüne, kalkmıyor. Başı dönüyor, gözleri kararıyor. İki gündür aç uykusuz, güç kaybediyor.

Damarlarından kan değil soğuk akıyor sanki. Obruğun ortasındaki kar göbeğinin çevresinde koşmaya çalışıyor. Ama o denli halsiz bitkin ki, ucu bucağı belirsiz bir dik yokuşta yürür gibi.

«Ah,» çekerek söz veriyor kendi kendine. «Eğer şu obruktan sağsalim bir çıkayım. Değil obruk bekçiliği, adımımı atmam bir daha toroslara. Tövbeler olsun atmam... Elin aşiretinin kurtlu peynirinden bana ne...»

Obruğun köşesindeki kesme katran dalları cilalanmış gibi buzlu çakıldaklarla kaplı. Yukarda Bolkarlardan Dümbelekdüzü'ne, oradan geriberi Boğazağzına doğru azdıkça azan diri bir kar fırtınası almış başını gidiyor. Top patlar gibi derinden derine bir uğultu, bir kar tozu cirit atıyor obruğun içinde. Dışarda vakit gece mi, gündüz mü belirsiz. Bilinen, bu kar fırtınasının bir iki gün daha süreceği. Yusufoğlu biliyor bunu. Biliyor da «işim bitik» diyor durmadan. «İşim bitik... Bu fırtına, bu kar, insanda can komaz. Söker alır sıcağını...»

Huyu daralıyor, kötüleşmelerle doluyor içi. Peynir derilerinden birinin üstüne oturuyor. Kocaman bir teke derisi bu. Tartıya vurulsa seksen okkadan fazla çeker.

Derinin sahibi teke vaktiyle kaç katım görmüş, kaç sürüye kocalık etmişti kimbilir? Şu yanıbaşındaki gömgök oğlak derileri ona benziyor. Benziyor değil, tümü onun dölünden dökme...

Yukardan derin çatırtılar geliyor, iniltiler duyuluyordu. Obruğun ağzına rüzgârlar doluyordu. Hiç bilinmeyen sesler tutmuştu evreni. Kayalar, derin koyaklar vahşi çığlıklar atıyordu. Dağlarla ağaçlarla hesaplaşan amansız soğuk, şimdi gelmiş yetmişlik Yusuf dedenin canına yar olmuş, onu istiyordu. Fırtına, yeryüzünde sıcaklık taşıyan ne varsa, nerede bir atan damar, atan soluk varsa istiyordu. Soğuk denilen canavarın önünde yenile yenile, çekile çekile bir tutamcık sıcak kalmıştı göğsünde Yusufoğlu'nun. O da uçmak üzereydi. Şimdi fırtına ona da göz koymuş, ver onu, ver onu diyordu boyuna.

Elini ağzına alıp tekrar tekrar hofladıysa da eli sıcağı duymadı. Bu kez parmaklarını ağzına götürüp kanatırcasına gevdi. Duysun, hislensin istedi canı. Ama boşuna... Donmuş parmakları buyruk almıyordu.

Fırtına birgün öncekinden de azgın oburdu şimdi. Dışarda heryeri somuruyordu. Koyakların yüzünde patlayan, inim inim inleyen, çatırdayan, kopan, haykıran, deli deli ıslıklar çalarak öten, uzun, kesik binlerce ses... Tâ gerilerden, Bolkarlardan Dümbelekdüzü'ne, oradan her yana soğuk boşaltan delice bir kar fırtınası bu.

«Geçmiyor zaman, dinmiyor fırtına... Varmıyor yüreğim yerine... Hey Allahım! Tek bir gün daha yaşat canımı, tek bir gün... Bitsin, kes artık şu fırtınayı... Ama çare yok, ecelim belli bu soğuktan olacak. Kader işte, kötü kaderim. Yoksulum, geçkinim, kimsesizim diye besbelli tartım ağır geldi dünyaya. Yoksa mutlaka çıkar gelirlerdi. Bir yoklar sorarlardı beni. Yazık, çok

yazık... Ben de ölürüm gayrı. Ölürüm de şu peynir derileri gibi donar kalırım. Utansın insanoğlu...»

Boynuz saplı iri bıçağını çıkardı. Son bir gayretle peynir derilerine saplamaya çalıştı.

«Al!» dedi Keşefli Mehmet Ağa!.. Al bakalım Bolacalı aşireti!.. Al bu da senin ünü büyük Sarı Ali'm!.. Sizin olsun obruğunuz da, peyniriniz de...»

Çoğu derilere bıçak geçmiyordu. Donmuştu. Vura vura geldi. Sıra köşedeki ufacık mor oğlak derisine gelince durdu birden. Anımsadı, Yoksul İsmail'in derisiydi bu, dokunmadı.

Bıçağını attı yere. Canı gevşemeye başladı. Giderek uyuştu. Biliyordu hayırlı bir uyuşma değildi bu. Oturdu. Uzun süre oturdu. Oturmanın, hareketsiz kalmanın kara soğuğa yenilmek demek olduğunu biliyordu. Son bir güç sarfetti. Kendi kendine kalkmak istediyse de başaramadı. Sanki iki koca dağ binmişti sırtına. Çoktandır peşini bırakmayan uyku, sinsi sinsi yürümeye başlamıştı içine. Tatlı, dayanılmaz bir hoş, bir ağır yorgan gibi örtüyordu üstünü. Bacaklarını karnına doğru çekip büzüldü. Tıpkı ilk yaratılış günündeki, ana rahmindeki gibi. Uyumak istiyordu canı, uyumak... Ağır ağır gözlerini kapadı. Eti giderek buzlaşıyordu. Ölüm denilen ağır yasa, ipince bir duman gibi akmaya başlıyordu içine.

***

Kulağına sesler gelmeye başladı. Hayal miydi, gerçek miydi bilemiyordu. Bildiği, insanın donarken hayal üstüne hayaller gördüğüydü. Ama bu sesler donuş anının sesleri değildi. Köpek havlamaları, silâh sesleri ge-

liyordu. Bin yıllık bir uykudan uyanırmış gibi açmaya çalıştı gözlerini. Baktı obruğun ağzına. Ve, birikmiş karaltılar ilişti gözüne. Karaltılardan biri gittikçe büyüdü, sarkan ipin ucundan kendisine doğru akarken, Yusufoğlu, donmuş, büzülmüş yaşlı ellerini kaldırmış, gelen karaltıya doğru ağır ağır sallamaya, yerini haber vermeye çalışıyordu.

ÖZLÜ HAMURLAR

Zifiri gecede gölgesi yerli bir kayaya benziyordu. Dizleri çenesinin altındaydı. Suskunluğu, görülen, duyulan doğaya eşti şimdi.

Seni, çağırıyorum Ana. Sana geldim. Nice orman boylarını gezdim. Nice dağ güneşleri yaktı yüzümü. Ayaklarımın tozu yorgun. Duyuyor musun, alıyor musun sesimi?

Güçlükle soluk alıp veriyordu. Sırtına binen karanlık değil, görünmez bir ağırlık zinciriydi sanki.

Bilir misin senden sonra neler oldu? Nereden bileceksin, nasıl bileceksin? Aylar oldu birbirimizi görmeyeli, aylar... Ne okulumu bitirebildim, ne de önüm düze çıkıp rahata erebildim. Ama böylesi rahat edememek öylesine doğru, öylesine güzel ki...

Kuşkulu, dar bir hali vardı. Arada bir iki yanına bakıyordu. Huzursuzluğu geceden değil, görünmektendi.

Bilmem ki sana nasıl anlatsam içimi, neresinden başlasam, dile çeksem bunca olanların nedenini, niçini? Öylesine zor günler gelip geçti ki, daha da geçeceğinden başka...

Dar sürede solukladı göğsünü. Çenesini dizlerine

iyice dayadı. Yerin gözü olsaydı alnını görebilirdi.

Aylardır yolumuz kurşun altı Ana. Bakarsın seker aşağı, bakarsın seker yukarı. Bir savaştır bu, kuralı önceden yazılmış. Geçtiğin yerden bir daha geçemez olursun. Sen geçemezsin ama, senden sonrakilere izin kalır.

Gerilerde dağlar doyumsuz bir mürekkep karanlığına bürünmüştü. Serpme bulutlar salınıyordu üstünde.

Varsın aylardır peşimizde sürek avı kurulsun. Biz yaştakilere ölüm iyice bollaşsın. Ölüm denilen gelecek yolumuzun yarısı. Ona çoktan bağrımızı açtık biz. Ama kırlarında sığır güttüğüm, baharında otlarını yediğim, sıcağında kararıp, soğuğunda üşüdüğüm şu yurdumun dağlarında saklanmak ne güçmüş meğer. Gündüz gözüyle dikelip de karıncanın ocağına dahi bakamamak var ya, gücümüze giden asıl işte budur, Ana...

Cigarasını yaktı. Görünmesinden çekinerek parkasının yakasıyla boynu arasında büyüttü ateşi. Şavkından az da olsa seçilir olmuştu yüzü; bıyıklıydı. Kıllarla örtülüydü yanakları.

Haksızlığadır zülmedir öfkemiz Ana. Odur yüreğimizin dışa vuran ışığı... Bir bahçe düşün ki susuzluktan kurum kurum kavrulur. Yanıbaşındaki ağaçların dibinde ise kurbağalar öter. Bir toprak düşün ki bir ucundan öbür ucunu görmeye göz yetmez. Ekilip biçilse özlü hamur örneği, sofraların tümüne yeter. Ama adım atamazsın tapu senet hatırı. Bizimse dumanımız geviş getirmez. Ve dişlerimiz ağzımızda birer açlık çakılı... Sen olsan ne yaparsın, ne dersin Ana?

Cigarasından bir soluk daha aldı. Bu ara karanlık

kadar rüzgâr da arttırmaya durmuştu hızını. Yukarda gökyüzü karışıyordu. Rüzgâr top top olmuş bulutları önüne katmış, dağlara dağlara sürüyordu.

Kar yağdı soğuk oldu, sebebi bizi buldu. Yaz oldu kurak vurdu sebebi bizi buldu. Karakol, nezaret bizden geçti. Gözyaşı, zulüm beşiğimiş oldu. Kaçak bizde arandı. Tüfek bizde arandı. Ateşi yakanlar başkası, dumanı bizden soruldu. Ağaya beye nefret doluyum. Şıha nefret doluyum. Onlardır künyemize zülmun adını yazanlar...

Cigarasını söndürdü. İki yanına bakmaz olmuştu. Dalgındı, tüm dünyaya sırt çevirmiş örneği.

Hiç insan insan olur da konuştuğu dil, yediği ekmek, içtiği su yüzünden aşağılanır, döğülür mü Ana? Döğülür mü? Giydiği giysiler, uyduğu töreler yüzünden suçlanır vurulur mu? O töreler ki, o tokatın sahiplerinden de eski, sahiplerinden de yerli... Onlar elde ettiklerini korumanın telâşına düşmüşler. Bizlerse elde edebileceklerimizi henüz hayalimize bağladık. Hayalimizden bile korkuyorlar Ana.

Rüzgâr vuruyor, boy vermiş kavak ağaçları köpürürcesine bir inip bir kalkıyordu. Yağmur damlaları düşmeye başlamıştı usulden. Korunmak için parkasının yakasını çekerek kulaklarına değin kaldırdı.

Laç deresini bilirsin değil mi Ana? Bilirsin ulu mağaraların dibini. Bir de ağacımız vardı, cinsi çam. İşte o ağacın dibinde vurmuşlardı babamı. Küçüktüm, yeni düğüm atar olmuştum şalvarımın bağına. Ama o çığlığını unutabilmem mümkün mü? Ya beni sırtına alıp çayır çayır koşusunu... Çamın dibine vardığında

tam başınla omuzunun arasından görmüştüm babamı. Yerde yatıyordu. Kesme dallarla örtmüşlerdi üstünü. Dalları alıp atışını, sonra da gövdeni bir örtü gibi kapatışını babamın üstüne, unutamam Ana. «Allah!» diye bağırıyordun. «Allah!.. Koptu mu belimizin ipliği?» Namaz kılarcasına her eğilip kalkışında babamın üstüne, bir uzaklaşıp, bir yakınlaşıyordu yüzüm babamın yüzüne. Korkumdan kaç kez gömmeye çalıştıysam da ensene yüzümü, gene de bakışlarımı kurtaramıyordum bir türlü. Rendelenmiş gibi kan revan içindeydi yüzü babamın çünkü. Sonra seni babamın üstünden alarak beni kucağına verdiler. Ağlıyordun. Ağıtlardan ulu bir poyraz kurmuştun ortalığa. Köylülerle birlikte elleşip çevirdiniz ölüyü. O ara kadınlardan biri beni eteğinin altına sakladı. «Görme yavru!» dedi. «Görme, rüyana girer sonra!..» Kimbilir, belki de merakımdı korkumu yenen. Dayanamadım. Başımı çıkarıp baktığımda eteğinin altından, seni kendi ellerinle soyuşunu görmüştüm babamı. Donmuştu kolları, kazık gibiydi. Bir de tam bir avuç kanlı saçma deşirmiştin babamın karakıllı göğsünden. O saçmaları götürdün götürdün de hükümet merkezi Kalan'a, gene de ispatlayamamıştın babamı vuranların orman kolcuları olduğunu...

Hızlanmıştı yağmur. Arklar çukurlar su ile doluyor, şimşekler çakıyordu. Gürleyen gökyüzü değil de geleceğin büyük davuluydu dağlarda öten sanki.

Anılar sarıyor içimi Ana, anılar... Düşündükçe bir ağır feryat oluyor, dönüp deşiniyor içimde... Kar yağıyordu, balgam gibi sulu ağır...

Kızamık da nasıl salgın; yövmiye hiç düşmezdi üçten beşten aşağı ölen çocukların sayısı. Komşumuz olurdu, adı Sanem'di. İki çocuğunu işte o kızamık yılı yitirmişti Sanem. Ölüm bizim de kapımızdaydı. Ölümün ağır devesi kapımıza çöktü çökecekti... Çare olarak boynuma dek gübreye gömmüştün beni. Bugün gibi anımsıyorum. Tesbih böcekleri dolardı koynuma. Nedeni neydi? Neden hiç kimseden bir yardım eli gelmezdi? Bilmezdim. Sanırdım ki yeryüzünde yaşayan tek canlı bizleriz. Sanırdım ki o zamanlar doğru olanlar eğri, dar olanlar geniştir. Ve dünyada ne gibi şeyler bizlerden gizlidir bilmezdim. Ama o kızamık yılı bir uçak çarpıp düşünce yamacımızdaki dağlara, kar kış demeyip başka başka diyarlardan hiç tanımadığımız insanlar çıkmış gelmişti onları kurtarmaya. İşte o zaman anlamıştım dünyada yalnız olmadığımızı. O yılları unutabilmem mümkün değil, Ana. Tek tek derimin üstüne yazılmışlar sanki... Zaman o günleri yiyip götürse de, o gerçekler günümüzde yaşıyor. Ve ödenmesi gereken bir borcun çağrısı gibi yürüyor içime...

Kibritini çaktı tekrardan. Eğilerek anasının yüzüne doğru taşıdı ateşi. Ve gözleriyle son kez okudu gömüttaşına yazılmış künyeyi:

«Aşiretten olur Halil kızı Fado'nun ruhuna el fatiha...»

NAMUS ERİ

Helof'un ıssız dağ köylerinden Bermani'li Piro, bir sağılır inekle dört keçi vererek aldığı karısı Zalha'yı beş ay sonra boşadı. Damına telli duvaklı gelin edip getirdiği Zalha'yı, daha elinin kınası kurumadan eski bir çul parçasına sararak babasının kapısına bırakıverdi.

«Bundan böyle yönün bana haram», dedi. «Bundan böyle senin çadırın değilim...»

Dal gündüz, köylülerin gözleri önünde oldu bu.

Oysa Zalha'nın ne kötü bir hali görülmüştü, ne de kocasına karşı bir saygısızlığı olmuştu. Olsa bile törelere göre erkek kısmı karısını boşamazdı, boşayamazdı gene de. Ya döver, ya da çeker vururdu. Kadın, erkeğinin sofrasıydı çünkü. Sofra ise sokağa atılmazdı.

Boşama nedeni Zalha değildi aslında. Zalha'nın bacıları için duyulan birkaç söylentiydi. Onlar saçlarını yandan ayırıp yararlar, açıkta güneşe karşı tararlardı. Kimi erkeklere göz takıp bakarlardı. Kâhta çayında çırılçıplak çimerlerken görülmüşler, ayna tutanlar bile olmuştu üstlerine. Belli ki bu soyun kanı azgın, şeytanı gürdü. Bu soydan kız alanın evi ilerde erkek gölgesi çekerdi. Yolu yakınken dönmeli, sıvayı yaşken sökmeliydi Piro.

Boşanma olayı söylentileri azaltacağına azdırdı. Zalhalar içinse tam bir yıkım oldu. Nasıl olmasındı ki? Bacılarını isteyenler vardı. Birinin sözü kesilmiş, öbürünün düğünü yakındı. Ama ablalarının kapılarına getirilivermesi herşeyin üstüne tuz biber ekti. Dünürcüler geri çekildi. Böylece evlenmeleri de suya düştü. Bu da umudunu, kızlarının satışından gelecek birkaç kuruş başlık parasına bağlayan babaları Topal Şemo için, ölümden beter oldu. Lânetlenmişlerdi artık. Ne yana dönseler kapılarından gelin çıkmazdı. Kısmetleri kesikti.

Kimseye birşey diyemedi, konuşamadı Topal Şemo. Aştan, öyünden kesildi. Susup sineye çekmeyle herşeyin unutulup gideceğini sandı belki de. Oysa tersi oldu. Susmaları kötüye yorumlandı. Suça bindi. Bir gece kapıları taşlandı. Yanan ateşlerine bacadan avuçla tuz atıldı. Bir başka gün de kalkıp baktıklarında kapılarına asılmış bir yılan ölüsü gördüler. Yılan uğursuzluğa işaretti.

Topal Şemo öfkesinden ne yapacağını, kime ne diyeceğini bilemedi. Kapıyı bacayı kilitleyip, evini ateşe vermeyi bile düşündü. Kapılarını, pencerelerini örtük tuttular. Günlerce ne bacaları tüttü, ne de sesleri duyuldu. Öldüler mi, kaldılar mı bilinmez oldular.

Günler sonra köylüler gidip baktıklarında evi boş buldular. Zalhalar kilitçekme çıkıp gitmişlerdi Çukurova'ya; arkalarına bin lâfı da alarak...

Bir ay sonra da Bermanililer Çukurova'nın yolunu tuttular. Yıllar yılı geçimleri çapa pamuk ırgatlığı üstüneydi. İşten işe, tarladan tarlaya savruldular ovada. Ne Zalha'lara raslayabildiler, ne de adlarını seslerini duyabildiler. Güz sonu pamuk bitip de herkes geri köyüne döndüğü halde Zalha'lar dönmedi. Gitti gelmez, uçtu konmaz olup çıktılar. Bir adları kaldı yadigâr...

★★★

İki yıl sonra Bermaniler güz günü bir kara haberle döndüler ovadan. Zalha'ların izi bulunmuştu, Mersin'deydiler. Topal Şemo kahrından ölmüş, yaban ellerde kalmıştı mezarı. Zalha ise yoldan çıkmış, kötü kadın olmuştu. Adını sanını duyup bilmeyen kalmamıştı ovada. «Kürdün Gelini» diye nam salmıştı Mersin'de. Ağızlar onu söyler, diller onun adını okşardı. Eli de içkiye, kadehe gider olmuştu. Sabah akşam aynanın karşısından ayrılmaz, yağlanır boyanır, kısa donlar giyerdi. Gözünün önünü bile camlatmış gözlük takar olmuştu. Ağzında Halep sakızı, akşam çıkar sabah gelirdi evine. Bir kahpe oynatma, bir delikgeçmeydi Zalha.

Herkes gözüyle görmüş, eliyle tutmuş gibi konuşuyor, ağızlarda bir kara alkıştır gidiyordu. Bermani'de bilinen duyulan Zalha'ydı şimdi.

«Bir yanında otuziki çalgı, davul-dümbelek, öte yanında şehir uşağı... Oturak âlemlerinde gerdan kırar köçekler gibi oynarmış Zalha. İşi davul çengi üstüneymiş. Doğma üryan soyunur, «üşüyorum!.. Üstümü örtecek yiğit yok mu?» diye bağırınca, paradan puldan görünmez olurmuş bedeni... Nere gitse, nere baksa, el alkışı temaşa; «oyna kürdün gelini, oynaaa!..»

«Kahır elinden lûtfe uğramak diye buna derler işte. Kulakları küpeden, kolları bilezikten görünmezmiş haspanın...»

«Nimetini el uçkuruna bağlayanın kaderi, akşam çıkıp sabah gelmek evine...»

«Zaten başından belliydi Zalha'nın böyle olacağı... Bacıları gibi o da saçını yandan yarar, kaşını yele tutardı. Bak, yedi ahret bacım olsun güzeldi de. Nesi var, cep elması gibi kadındı. Sonunda öteceği dalı seçti orospu.»

«Kabahatin aslı Piro'da. Boşayacağına kaldırıp kör kuyuya atacaktı.»

«Kancık kısmı doğuştan günahlı olur zaten. Yoksa durup dururken Âdem babamız cennetten kovulmazdı.»

«Namuslu kadın ona derim ki, kırk yıl evli de kalsa, kocasına sidiğinin sesini duyurmaz. Yoksa şeytanı azar da, ar damarı bir çatlarsa, işte böyle Zalha gibi serdiği döşeği bilmez olur. Atalar doğru demiş: Bacağını kaldıran avrat bir daha indirmez...»

Helof yöresinde şimdiye değin bir kadının kocasına kızarak aylarca yıkanmadığı, terden pislikten koktuğu, elde silâh adam vurup, adam kovaladığı görülmüş, duyulmuştu ama daha bir kadının adının orospuya çıktığı duyulmamıştı. Bu durum köy için kötünün de kötüsüydü. Bundan böyle Bermani'de kadınlar kısır çıkar, toprak da yeşilini unutursa şaşmamalıydı hiç. Bu gidişle köyün adı Zalhalı'ya kadar çıkardı. Tez elden bir çare bulunmalıydı buna. Nasıl ki kuş tüneğiyle uçarsa, er kısmı da namusuyla yaşardı.

Biri gidip, biri geliyordu sözlerin. Ağızlar arı kovanından farksızdı. Her Allahın günü bir söz kanatlanıyor, geliyor Piro'nun ateşine odun taşıyordu. Her söz, her bakış bin yıllık bir küfür gibi gelip gelip canevinden vuruyordu onu. Tam dağ başında kalmışların, derin ormanlara düşmüşlerin yalnızlığı vardı Piro'da.

Birkaç gün damından dışarı çıkmadı Piro. Yemedi içmedi, güneşsiz kurudu. Söylenenlere inansa mıydı, onu da bilmiyordu pek. Sabah akşam eline peşkir tutan, ayaklarını yıkayan Zalha, boyanmayı, kadeh tutup cilve yapmayı ne bilirdi? Aklının ucundan dahi geçiremediği düşünceler doğup kaynamaya başlamıştı içinde. Yoksa Zalha'yı hiç tanıyamamış mıydı? İşte o noktada Zalha üstüne o güne kadar hiç kafa yormadı-

ğını, düşünme gereğini bile duymadığını anlar gibi oldu. Zalha neydi? Geceleri döllediği, gündüzleri işe koştuğu bir tür maldı o. Başka türlüsü de olamazdı zaten. Öyle gelmiş öyle görmüştü. Zalha'ya kızmaya, kıskanmaya giderek bir amansız öç duygusunda yanıp tutuşmaya başladı. Güzel, alımlı buğday tenliydi Zalha. Gözleri haktan sürmeli, saçları su elinde kalmış yosunlar gibi akıtma gürdü. Kalçasına doğru sarkardı. Beli de yılan kıvrağı ince, göğüsleri öne selliydi. Bu denli güzel, dul bir kadın, hele hele kursağına bir de yabancı ekmeği düşmüşse, ne diye nefsini bozmasındı.

Düşündükçe kıskanmaya, için için bir isteklenmeye kadar varan duygular duydu. Dağ taş başının üstünde dönmeye başladı Piro'nun. Kalktı, tükürdü yere.

«Ula Zalha! Ula canımın hayini!.. O memelerini yılan eme senin... Eğer bunu da senin yanına korsam aha başımın saçı senin belinin kılı ola!..»

Kapı açıldı bu ara. Baktı, gelen amcasıydı. Küçüktenberi kendisini büyüten, yetiştiren amcası. Koştu, bir kuş gibi süzüldü amcasının eline. Ancak sinirliydi adam. Geri itti Piro'nun elini. Sonra da ağır ağır, iri bir gölge gibi daldı içeri. Çok yaşlıydı, yaşı belki de sekseni geçkindi. Gençliğinde eşkiyalık yaptığı, adam vurduğu için, öcünün alınacağı korkusuyla hâlâ belinde çıplak tabanca taşırdı.

Piro korkusundan küçüldü. Tostoparlak çöküp kaldı duvarın dibinde.

Ak sakallı, iri gevrek boyuyla esrarlı bir garipti amcası. Çok eski bir türkünün, bir efsanenin, masalın içinden çıkmış gelmiş gibiydi. Gözleri belirsizliğe doğru bakıyordu. Uzun süre sessiz kaldı. Sonra ağır tane tane konuşmaya başladı. Sesi kurtlanmış, yaşlıydı.

«Vay dünyayı bilmeyen Piro vay!» dedi. «Vay ölmeden kendi kendini öldüren Piro!.. Yol tarif ettirmek

ayıp değil, şaşmak ayıp derler oğul. Bak köyde herkesin lâfa kulağı uzadı. Sen ise hâlâ kapılarda boy göstermedesin. Eğer er dediğin namus işinde de susar, altta kalırsa bil ki ölü demektir oğul. Ölümü görmeden bayılmaya razı olmuş demektir. Nedir? Yoksa gözünü korkutan mapusluk mudur? Bak Piro, mapusa girenin çıktığı görülmüştür de mezara girenin çıktığı görülmemiştir. Sen ki evveli böyle değildin. Kavgalarda sesin herkesten üstte çıkar, elin havadan inmezdi. Şimdi nedir böyle ölü toprağı değmiş gibi sessizsin? Birşey başlamışsa bitmeli oğul. Ama tatlı, ama acı bitmeli. Nasıl ki o kahpe, şerefini el ağzına dümbül-düdük ettirdi. O zaman sana da can borcu var demektir. Ama sende o canı alacak göt nerde? Geriden gören de gökkeçiyi içi dolu yağ sanırmış. Boyun posun hoştur, eyidir ama anlamışam ki sende eksik olanı yürektir oğul. Nedeyim o boyunu posunu, nedeyim o bıyıklarını, bir kadını yaralamadıktan sonra. Olmadı ört başına namazlık tülbentini de, otur oturduğun yerde eşekoğli...»

Piro kesilip kalmıştı. Taşta ses var onda yoktu. Sırtını dayadığı duvar donmuş, Piro'da buza kesmişti sanki.

«Senin artık bu diyarlardan alacağın saygılar tükendi oğul. Sana bu mekanda lâf ettirmezler. Ağzından bir çift söz çıksa dilini ardına bükerler. Bak, dağ taş dillendi. El ağzı bu, işitmese de yakıştırır, körün attığı taş misali. Nasıl ki demirin orospusu paraysa, etin orospusu da dildir oğul. Bundan hesap biç de kalk haydi! Karşımda çömelip çömelip de yaşlı yüreğimi sıcak etme benim. Git, ara, bul onu da, bir an önce bindir gitsin tabuta...»

Piro dizlerini karnına değin çekmiş, daha da ufalmıştı. Ölü canı gibi ne terliyor, ne soluyordu.

«Aslında üzüntüm niyedir bili misen oğul? Nasıl

oldu da mahremimizden böylesi biri çıktı onadır ha! Kimbilir belki de vaktiyle nikâhınızda bir yıldız kaydı, ya bir düğüm atıldı, ya da bir kuyunun ağzı örtüldü. Her neyse ne de bu işin yönü yakışığı sensin oğul. Boşamış da olsan Zalha senin eski avradın, eski gölgen sayılır. Şu zamanda kim gölgesinin üstüne başka gölge çektirir? Yoksa parlağa, yavşağa çıkar adın...»

«Kalk oğul, kalk yiğidim! Varsın bu iş Kâbe'ye yayan gidip gelmek kadar zor olsun. Darendeli çerçinin en topalı bile yürüye yürüye Hindistan'ı aşmış derler. Kalk haydi. Kalk da ara bul onu. Namus eri oldun sen artık. Kalk, üstünü başını tütsüle. Kur'ân gezdir üstünde de abdestsiz basma yere. Kalk, kalk da biran önce söndür şu üstümüze uzanan dilleri...»

***

Kısa, kalın küt boylu, çopur çalı yüzlüydü Piro. Koyu yeşil gözleri kanlanmış bulanıktı. Vaktiyle Zalha'nın ördüğü nakışlı, dizleme çorabını çekmişti karakıllı şalvarının üstüne. Şapkasının altından yağlı uzun saçları sarkmış alnını örtüyordu. Gür kara bıyıkları ise çopur yüzüne hayli büyük düşüyordu.

Gözünü kırpmadı. Sabaha kadar uyumadı. Zalha'yı, gideceği yerleri düşündü hep. Kimbilir oraların insanı, suyu, havası nasıldı? Güneşi nereden doğar, nereye batardı bilmiyordu. Zalha o Mersin denilen yerin kimbilir hangi yerinde, hangi damın deliğindeydi bilmiyordu. Zaten kör bir kuş nereyi bilirdi ki?

Sabah kuşları yeni ötüyordu. Yerinden doğruldu. Dağsıl bir hamlık, dağsıl bir şaşkınlık vardı yüzünde. Bir eli de cebindeydi; ağır öldürücü bir sır gibi sakladığı silâhlı cebinde. Çıktı gitti.

Ne bir el sallayanı, ne de bir uğurlayanı gerisinde... Haketmemişti ki...

HEMŞERİ

Ey gezenin, bilenin adamı! Ey adamlar adamı! Merhaba!.. Gören gözüm, sıkan elim tanımış sevmiş seni. Hani bir kuş çalıya konarmış da çalı onu korurmuş derler. İşte bu hesaptan çıktım geldim huzura. İşsizim gardaş. İşsizlik bir lokma ekmek oldu da aylardır onu ararım. Duydum ki hemşeriyik. Duydum ki aynı memleketten oluruk. Yokluk hayrına boyun kırıp geldim kapına. Gölgene al, hanendan say, koru beni. Günlerdir insandan, komşudan uzak, sefil yabani olmuşam. Ne olur bir iş ver, bir iyilik dokundur. Vallahi çok kara soğuğa yenildim. Çok açlığa susuzluğa yenildim. İşte halim görmelik. Üstüm başım yama-çaput, türbe ağacı misali dökülür.

Yaman daraldım babo, yaman... Ne geceyi, ne gündüzü bilirem. Nice yollar beller aştım, rezilliklere battım da gene de kendi gücümle köle duracak iş yoktur. Ne yana gittiysem yoksulluk bitmez tükenmez sermayem oldu, harca harca bitmiyor. Yol bilmez, dil bilmezsin. Gariplik, adam tanımazlık divan durur karşına. Canın sıkılır, kanına ateş doğranmış gibi olur. Yine de habbe olsun iş yoktur. Her defasında dayan dedim kendi kendime. Sabrettim. Dayan ulan kürtoğlu! Elbet bu yolun bir sonu, bir çıkışı bulunur. Ve de adı üstünde

gurbet ekmeği büyük olur. Düş hadi, varılmaz sanılan yollar tekrar senin... Karnın kursağına bitişmiş. Ağzın yek ekmeğe muhtaç. Açlığın, susuzluğun kartalı döner deşinir üstünde. Yüzüne bakan olmaz. Bir Allahın kulu çıkıp da sormaz. «Hey arkadaş! Kalkıp oturman ne yandadır? Hele gel derdini bize ver! Böyle yerinden, yurdundan uzak düşmene sebep ne?» Gözün bassa da birine, merhaba diye yüzlensen, adam yönünü alır, sen de yüzünün azarlandığıyla kalırsın. Kimsenin hesabında yoksun çünkü. Sahibin yok senin. İşte o zaman gurbetlik, yalnızlık büyür önünde, bir karanlık su olur da dibini göstermez sana.

Kimse yüzümüze karşı konuşma yapmıyor. Garibiz diye yüzümüze susulur. Kapılar örtük, yüzler bize yabancı. Seninse derdini çözmeye dilin lâl. Bilgi lisanımız kürtçedir çünkü. Kürtçe konuşsan anlamazlar. Dertli dilini illâki türkçe çözeceksin. Fukaralığın türkçesi olurmuş da kürtçesi olmazmış gibi... Hükûmet çare bulmuyor, bize toprak vermiyor. Aç olana aş, çıplak olana aba, işsiz olana iş bulmuyor. O zaman bu hökümet necidir? Kimin neyi, nesidir? Yoksa zalimin, ağanın, beyin hısımı yoldaşı mıdır? Eğer öyledirse parmak basıp yedi düvele ilanat versin, desin ki «evet, ben senin hükümetin değilem. Benim arkadaşlarım ağalarla beylerdir. Aha yolun, aha yönün, nere gidersen git. Herkesin canı herkese!...» desin. Biz de o zaman başımızın çaresine bakalım babam. Yükümüzü alalım, başka başka hüdütlara muhaceret edelim.

Benim memleketimde sekiz tane çağam vardır. Git var bak, sekizi de açtır, çıplaktır. Sekizinin de sabah akşam iftarları olmaz. Beş yaşında bir kızım vardır. Daha beşinde ya, görsen sanırsın ki ihtiyardır. Buruşmuş, küçülmüş. Gözünde canın feri yok. Oyun oynamaz, koşmaz, gülmez. Bir eli anasının eteğinde, gözü

yerden kalkmaz. Sabahtan akşama kadar öylecene durur. İşte ben bu çocuğun babasıyım kurban. Heye vallahi. Utancımdan yerin dibine batasım geliyor. Sabah akşam babalığıma halel geliyor. Hele bir ortancası vardır. Oğlan. Damdan düşmüş topaldır. Söyle gardaş, ne yapam? Çarığımı sıkıpta suyunu mu içem? Yoksa hırsızlığa mı uzatam elimi? Bilirsin bizde âdettir, karı kısmını çalıştırmazlar. Vazgeçtim, iş olsun avradımı da sokacağım iş yükünün altına. Ama hani işin aslı nerde? Vallahi çok utançlar geçti başımdan. Yüzüm kızarıp nasırlandı. Nasır ise acımaz... Açlık aman dinlemez, açlığın hükmü kesin. Birgün yönümü bozup kötü bir iş yapacağım gardaş. Aç köpek fırın yıkar demişler çünkü.

Bu ne hal, bu ne felâkettir ki ahiret soyumun yedi eri de aç gelmiş, aç gider. İşsizlik yüreğimin kurdu olmuş, yer bitirir. Doğup büyüdüğüm kendi öz yurduma küstürür beni. Yine de iş yoktur. Bir keresinde buldum iş. Adana'da verdim sırtımı pamuk hararlarının altına. Dilim ağzımda iki karış. Derken altımızdaki ince kalas kırıldı. Yükle birlik düştük, üç adam boyu çukura. Bacağım yandı, kanadım. Arkadaşımsa sizlere ömür. Kalasın sivri ucu batmış böğrüne. Ağrı'nın Doğutepe köyünden olurdu. Yeni düğün etmişti. Patron, «birgün çalışmış» dedi vermedi parasını. Üç aylık çalışmışlığı vardı oysa. Aramızda para toplayarak mevtasını memleketi Ağrı'ya yolladık. Benimse sekiz dikiş atmış doktor bacağıma. «Borcun» dedi «sekizyüz.» «Param yok doktor can. Bunca param olsaydı canımı verir miydim yüz kiloluk yükün altına...» dedimse de tutmadı. Bilmem belki o gün keyfi yerinde değildi, belki benden hoşlanmadı. Her ne halse hal de, yarı topal yarı sargılı hastaneden attılar beni. Duvar diplerinde, ağaç altlarında günlerce aç susuz, hayat ayağımın altında çekildi. Seyirlik insanlar gibi kaldım ortalarda. Koktum. İnan

köpekler görse siyer işerdi üstüme. İşte o gün, bugündür topalım babam. Adım atmaya bacaklarım dermansızlık çekiyor.

Kapına gelmişem. Bahtına düşmüşem. Hısım akraba bilmişem seni. Göster insaniyetliğini. Elbet bu devran böyle gitmez. Bakarsın yarın bunun tersi de olur. Yurduma yuvama yağan küller dağılır da, ödeşiriz kurban.

İş veeer, çare buul, bir iyilik dokundur...

AĞZIKÖRLER

Derin sel yatağından yukarı ağır adımlarla çıktılar. İkisi de kısa boyluydu. İkisi de acı bir anıya batmışlar gibi başlarını öne eğmişlerdi.

Kadın olanı önden gidiyordu. Bir kazma ile kürek atmıştı omuzuna. Çocuk, dokuzunda onundaydı henüz. Kıvırcık kara saçlı, iri parlak gözlüydü. Koltuğuna boş bir çuval sıkıştırmış, anasının ardısıra yürüyordu.

İkisi de yorgundu. Göğüsleri soluklu, ağızları büyümüştü.

Sıcaktı hava. Yukarda ne bir bulut, ne de bir rüzgâr vardı üstlerine azıcık olsun serinlik dökecek. Ak çakıl taşlarının üstüne vuran güneş, güçlenmişcesine parlıyor, insanın gözünü alıyordu. Ama onların ne sıcağa, ne de yorgunluğa aldırdıkları vardı. Birbirlerinden habersiz iki yolcudan farksızlarmış gibi hiç konuşmadan, kendi hallerinde dalgın, sessiz yürüyorlardı.

Elleri yüzleri temiz, giysileri yeniydi. Kazma kürek, bir de çuvalları olmasa gören onları bir düğüne ya da bir davete çağrılı sanırdı. Sıcağı da aşan derin bir keder vardı yüzlerinde oysa. Beyaz başörtüsünün altından kömür karası saçları hırkasının üstüne taşmış, kalçasına kadar sarkıyordu kadının. Gözlerini kısmış, yanak-

ları seğriyordu. Terli yüzünü arada bir siliyor, hep uzayan, kısalmayan bir ağıt gibi yürüyordu.

Sel yatağı gerilerde kaldı. Çam ormanlarıyla kaplı gölgelik bir yola girdiler. Orman serin serin uğulduyordu. Asırlık çam ağaçları gökleri tutmuştu. Dipleri nemliydi.

İlerde yola dirsek vermiş iri bir kayalığın dengine gelince durdu kadın. Kazmayla kürek yükünü indirdi. Omuzbaşları ter içinde kalmıştı. Başörtüsünün ucuyla hem kendinin, hem de oğlunun yüzünün terini siliverdi.

— Yoruldun mu oğul? dedi. Yoruldun mu Halil'imin andacı?

Sesi kısık, kederliydi.

— Hiç yorulur muyum ben Ana? diye şişindi çocuk. Daha bir bu kadar yol giderim.

Kadın, oğlunun yüzünü yelledi.

— Sık dişini biraz, dedi. Babana varmaya az kaldı.

Ses vermedi çocuk. Çuvalını yere atarak üstüne oturdu. Karalastik papuçlarına dolan tozu toprağı silkmeye koyuldu.

Kadın, çevresine, ormana, karşı dağlara çevirdi bakışlarını. Dalgın ve sessizdi. Uzun bir anlatıma geçeçekmiş gibi ikiye bir soluk alıp veriyor, derin derin iç geçiriyordu.

Havada kuşlar dönüyordu. Çok ilerde masmavi, cam gibi parlak bir gök oturmuştu dağların üstüne. Karşıda ormanlarla kaplı bir dağın yüzünde irili ufaklı mağaralarla peteklenmiş önü uçurumlu kayalıklar vardı.

Kadın, çevresine, uzaklara daha bir süre baktıktan sonra geniş bir soluk koyverdi önüne.

— Hey gidi günler hey gidi! diye söylendi usulca. Vaktiyle buralardan geçerdik. Babanla ormana kaçak

oduna giderdik. Sen küçüktün, sırtımdaydın o zamanlar... Ah şu ormanın yolun kayalıkların ağzı, dili olsa da söylese. Kimbilir kaç çocukluk sesini duydu senin...

Bir süre daha soluklanıp iç geçirdikten sonra kazma ile küreğini omuzuna attı kadın. Bu ara çocuk da papuçlarını giyip doğrulmuştu. Kayalıktan ayrıldılar.

Ormanı çıkınca ota çalıya kesmiş toprak bir yola girdiler. Kır çayı, kekik, yavşan ve kör yonca kokuyordu ortalık. İri dallı otlar baldırlarını döğüyor, kanak uçlarından ipince pamukçuklar uçuyordu. Hava tutuşmuş yanıyordu sıcaktan. Ağaçlara ağmış sarmaşıklar, susuzluktan yorgun düşmüş kollar gibi cansızdı. Yaprakları dürülmüştü. Yaz ortaları olmasına rağmen gerilerde gökyüzü ile ağız ağıza gelmiş, başları kar yükünden kurtulamamış iri dağlar görünüyordu. Ve dağların sivrilikleri oralarda mavi göğün ufkunu daha da yukarılara itmiş gibiydi.

Kadın öne düşmüştü gene, dalgındı. Bir başka dünyayı yaşıyor gibiydi. İçinden geçen bir anıyı, bir düşünceyi yakalamak istermiş gibi arada bir iki yanına bakıyordu.

— Şimdiye ayan olmuştur babana geleceğimiz oğul. Dün gecedenberi dimdik ayaktadır o şimdi. Ah ah!.. Nasıl da şaşıracak seni görünce kimbilir? Bak bak diyecek, oğlum büyümüş, adam olmuş da beni almaya gelmiş diyecek...

Çocuk gerilerde kalmış, yolculuğu oyun etmişti kendine. Önünde ardında uçuşan kırmızı kanatlı çekirgelere bakıyor, sonra da körpe sıpalar gibi başını yana vererek yampiri yampiri bir koşuda anasına yetişiyordu.

Kadın konuşmalarını oğlunun dinleyip dinlemediğinden habersizdi. Anılarla dolu dalgın, kederli bir dünyada akıp gidiyordu.

— Yürümek ona yakışırdı. Oturmak ona yakışır-

dı. Herbir şeyin yönü yakışığıydı o. Baltalarına güç yetmezdi savurmaya. Çakmağın, bileğitaşların hani nerede? Sırtında odun yüklü, karanlıkları yüze yüze çıkar gelirdin Halil'im. Kendi elceğizimle ayaklarını yıkardım. Terin bile bir hoş kokardı. Tütün sarışın bir hoş, içişin daha bir hoş... Hey gidi yokluk hey gidi!.. Bir lokma ekmek uğruna insana binbir türlü takla attıran yokluk. Adın batsın...

Anılarına daha fazla batmaktan çekiniyordu. Susarak derin derin soludu. Dilinin ucuna geliveren sözcükleri dertli dertli bir ah çekişin soluğunda koyverdi.

Çocuk gerilerde kalmıştı gene. Çuvalını başının üstüne şemsiye gibi açmış yürüyordu. Baştanbaşa rengarenk, nakışa kesmiş kıl dokuma bir çuvaldı bu. Güneşte morlu, sarılı, kırmızılı, yeşilli renkleriyle tutuşmuş yanıyordu sanki.

Yol kenarlarında döl tozunu dökmüş çiçekler kurumuş, solgundu. Soluk alır verir gibi titreşiyorlardı hafif yelde. Gerilerde katran, çam, lâdin ve ardıç ağaçları kızgın sıcağa tutsak olmuşlar duruyorlardı, kıpırtısız. Yaygın, geniş dalların üstünde çiğit yeşili kozalaklar sakız sakız terlemiş, parlıyordu güneşte.

Kadın, kazma ile küreğini bir omuzundan öbür omuzuna aldı. Hem yürüyor hem de kendine konuşuyordu.

— Tam sekiz yıl oldu, dedi. Tam sekiz yıldır uğramadım yurduna Halil'im. Yıllar oldu birbirimizi görmeyeli, yıllar... Yüreğimin çanı hep senden yana öttü. Hep derdini tuttum senin...

Yürüyor duruyor, çevresine bakıyor, sonra tekrar yürüyordu. Arada bir, süzgün kederli bakışlarla ormanı, havayı dinliyordu. Sanki bir ses kulağına çalmış duymuş da, sesin geldiği yönü ararmış gibiydi. Yürüdüğü yolda, baldırlarına çarpan otta, omuzlarına değen

çam dalında, uçan arıların sesinde, geçmiş gitmiş ayların, yılların değişik kokularını duyuyor, ayrıntılarını görüyordu. Ormandan gelen uğultu, çam pürlerine değen hafif yelin hışırtısı sanki yarı kaybolmuş bir dille sesleniyordu ona. Anılar sarıyordu içini, anılar... Yüreği daha bir yanıyor, düşlerle doluyordu aklı. Geçmiş yılların ağırlığı, hayali, bazan adımlarına vuruyor, bir yavaşlatıp bir hızlandırıyordu onu.

— Bir kucak odun, dedi. Bir kucak odun sebebin oldu. Bir lokma ekmek sebebin oldu. Vurdular seni Halil'im. Göz göre göre vurdular, orman kolcuları vurdu seni. Etini al kanına boyadılar. Genç yaşımda göğsüm emizikli kaldım dul. Başımı kaldırsam erkek nefsi dul gölgeme aşerer... Soframız kuru, yoksuluz, ağzımız kör diye kimse hukukuna almadı bizi. Adamlığına almadı. Kimse arayıp sormadı. Nere gittiysek hayatın kolayına geldik. Candarmanın kolayına geldik. Hükümetin kolayına geldik. Kör gedik dağlarda kaldı mezarın...

Hafif yokuşu çıkınca yüzüne azıcık yel değdi. Durdu. Tüm havayı içinden geçirircesine soluklandı biraz. Sonra ilerde, yıkılacakmışcasına yan yatmış asırlık bir çam ağacına doğru hızlandırdı adımlarını. Kederli bir coşku, bir heyecan gelip sarmıştı yüzünü. Koşmaya başladı birden. Koştukça kazma kürek sapları omuzlarını döğüyordu.

— Geldim Halil'im, diye kısık kısık bağırdı. Kalk almaya geldim seni. Yeter gayrı yörük sürülerinin ayağının altında kaldığın... Otların, çalıların arasında yattığın...

Eğri çamın dibine varır varmaz kazmayı küreği bir yana atarak, üzeri yaban otlarıyla kaplı ufacık bir tümseğin üstüne attı kendini. Sessiz sessiz hıçkırıyor, omuzları toprağı döğüyordu.

Az sonra çuvalını başının üstünde tuta tuta çıkıp

geldi çocuk. Anasına, Eğri çama, çevreye bakmaya başladı. Anası, sanki hiç kalkmayacakmış gibi düşmüş yapışmıştı toprağa. Çocuk, çuvalı Eğri çamın dalına astıktan sonra kazmayı aldı eline. Yetişkin bir insan gibi avucuna tükürüp sıvazladı. Toprağı kazmak için gerindi.

— Çekil Ana!..

Ağır ağır doğruldu kadın. Ot, saman çöpleri yapışmıştı terli yüzüne. Gömüt toprağının yüzünü usulca elledi.

— Yavaş vur oğul, dedi. İncinmesin atanın toprağı...

AĞIZ İÇİNDE DİL GİBİ

Kuruda yeşili, dilde sözü yaratan sensin. Damlayı buluttan çeken, göle ırmağa yollayan gene sen. Çekirdeğin gözü yoktur, senden öğrenir güneşe yönlenmeyi. Arılar sana konar, kuşlar sana yakın uçarlar. Yanlışın bilinmez, sözün dinlenir, hükmün tutulur. Herdayim elin bol, elin cömert olur. Dilinden duymadım, suların söyler bunu.

Uçurumlar korkutmadı beni, buzlar soğuklar korkutmadı. Gün soğuk, hava karlı, giysilerin ıslak olduğunda ilk seni ısıtıp sardılar belime. Ağrılarım sende derman buldu, canım sende gürleşti. Yorulunca seni konak bildim, yatıp gerindim üstünde, bahara çıkmış keltenkeleler örneği. Zaman geldi ayağım kaydı düştüm de, çamurunda çırpınarak tek başıma doğruldum. Hasta kalktım, hasta yürüdüm aç ayağımın üstünde. Düğün yerimin ilk ateşi sende yakıldı, bilirim.

Mevsimler gelir, mevsimler gider, hünerlerin tümü sende toplanır. Yaprağın sarısı, meyvenin kırmızısı, yeşilin özü, çiçeği sende. İlk düşen yağmurunu bilirim, ilk düşen karını da. İkisi de avucumda aha gökten yeni teslim... Ey ermişler ermişi, ey rençberin dergahı! Kimsenin mezartaşına açlıktan öldüğü yazılmadı. Ama sen bilirsin bağrında yatanın neden öldüğünü. Bilirsin ye-

nilen ekmeğin dibindeki soluk kimin? Ey gönül haneme yazdığım türkü! Söylesene biz olmasak kim kadrini bilirdi? Kim otlu yüzünü okşar okşar da sana buğday dilli övgüler düzerdi? Ah! bilmem ki hangi yanlarına kurban olayım; baharında sevinç veren sularının akışına mı, kışında karlarının yağışına mı, yoksa yazında kırlangıçlarının uçuşuna mı? Zaman oldu rüzgârında otlar gibi sallandım. Zaman oldu yalım oldum üstünde, çam dalı gibi isim göğe yükseldi. Hal böyleyken gene de sensiz öksüz, sensiz solgun köleyim ey toprak! Sensiz ucum boş, sensiz gövdem kemiksiz, sensiz yaşama dulum ben. Harmanını kimler açar, kimler tadar bilirim.

Sularına ağız verdim. Açlıktan serçeler gibi yemliklerde tünedim. Uğruna kaçağa çıktım, adım dağlarda arandı. Birgün olsun bir sevinç, bir kucaklaşma günüm olmadı. Yıllar yılı üstündeyim, kokum sana karıştı da gene de yolunu yitirmiş çocuklar gibi seni ararım. Kurudum bittim. Artık kırılan dalın çaresizliğindeyim. Ağacına nasıl balta, taşına nasıl balyoz vurulur bilirim.

Ey eskilerin eskisi! Benim olsaydın benim, çok değil kırk beş elli dönüm... Varsın dibin kurak, yüzün taşlık çalılık olsun. İnan sevincimden yatar ölürdüm üstünde. Şarkılar gelirdi dilime, türküler gelirdi. Göğsüm dolu dolu söyler, sesim sana geçerdi. Çalışır çabalardım. Varsın gecemle gündüzüm sende karışaydı birbirine. Kuyular vururdum dibine. Canımı salardım içine de sularını gün yüzüne çıkarırdım. Çalılarını söker hopur eder, taşlarını tek tek götürür dizerdim kenarlarına eğri gerdanlık örneği. Güz ayları sana tohum verirken görürdün elimi. Kışın karlarını tozlardım. Sana olan sevgimi, muhabbetimi görürdün. Bir yanına yeşil yonca, bir yanına arpa nohut, bir yanına da yulaf ekerdim.

Haftasına varmadan yüzün dallanır çoğalırdı. Yeşile. Arpa ilkyazdan sararır. Yeşil, boz, sarı derken baharda yamalı yörük yorganına dönerdi yüzün. Hasat vakti eğri tırpanlar sürer bilerdim kösüre taşına. Şelekler sırtlar taşırdım çifte harman yerine. Burnumda saman tozun, göğsümde taze buğday kokusu... Varsın ciğerlerim küflensin, gövdem yaşlı zeytin ağacına dönseydi. Gene de sevincimden kelebek olur, yeşil yapraklar gibi seke seke uçardım üstünde.

Benim olsaydın ey toprak, benim... Birgün olsun gölgemi eksik etmezdim üstünden, inan birgün olsun... Giysilerim sırtımda terden çürüse, üstüm başım çaputtan türbe ağacına dönseydi. Çalışır çabalar sabahları bereketinle yur yıkardım yüzümü. Sıra sıra çukurlar açardım üstüne. Fidanlar sokardım dibine. Sakan olur teneke teneke sular taşır, döker büyütürdüm. Koskoca ağaç ederdim de, ak mendiller dolardım ilk meyve duran dalına.

Ey yeryüzünün kudretli hamuru! Buluta sınır, dağa çit, güneşe cetvel çekeni bilirsin. Çifte kanatlı kapılardan girip çıkanı bilirsin. Ak elleri seni görse tanımaz. Sana ağıt, sana türkü, sana destan düzmezler. Harman sonu bereketine secde edip, toprağını öpmezler. Onlar gökte, bizler yerde; yıl oniki ay göğün sefasını süren atmaca senin kıymetini ne bilir ey toprak?

Tıpkı ağız içinde dil gibisin. Nasıl ki dilsiz insan olmazsa, topraksız da olunmaz. Ey ömrümü yedirdiğim dağlar! Ey yeryüzünün karakızı, taşlısı, çakıllısı!.. Sana geldim, sana verdim adımı, senin olsun.

Bin yıllık kavganın, hasretin ateşini bilirim...

GÖMLEK

Soğuk bir güz sabahı tarlalara girdiler. Tohum ekip çift koştular. Yoksul, topraksız, marabaydılar hepsi de. Arva'da her ev bir maraba evi, her kadın bir maraba karısı, her çocuk bir maraba çocuğuydu zaten. Sevinçliydiler. Hepsini de görünmez bir el sımsıkı tutmuş bir araya getirmişti sanki. Coşkulu, kararlı, heyecanlıydılar. Avuçları ilkkez tohum tutuyor, ayakları ilkkez bir toprağın tadını duyuyordu sanki.

Çifte koştukları öküzleri bile allayıp süslemişlerdi. Boynuzlarını yağlamışlar, alınlarına nazar boncukları takmışlar, sırtlarını renkli kilimlerle örtmüşlerdi.

El koydukları tarlalar Şıho Ağa'larının da değildi aslında. Hazinenindi. Şıho Ağa yıllar yılı bu toprakları kendi mülküymüş gibi ekip biçiyor, kimse de birşey demiyordu. Tarlalara marabalar girince durum değişti. Haftasında heryan yer götürmez askerle doldu. Candarmalar köylüleri tarlalardan çıkararak Şıho Ağa'ya teslim ettiler. Şıho Ağa çift koştu. Köylülerin henüz çimlenmiş ekini üstüne arpa ektirdi.

Arvalılar bu haksızlığa dayanamadılar. Toprağa, işe, ekmeğe olan hasretleri candarma-ağa korkusuna baskın çıktı. Taşlarla sopalarla saldırdılar. Kıyasıya döğüş oldu. Hava da yağışlıydı. Tere çamura battılar. Şıho

Ağa cipiyle marabaların arasına girdi. Birini ezdi, yürüyemez topal etti. Diğerini de kovalarken Mustafa adındaki bir ırgat, Şıho Ağa'yı cipinin içinde vurdu. Ortalık daha bir karıştı. Askerler süngü takıp havaya ateş açtılar. Sonra da suçlu gördükleri birkaç köylüyü yanlarına alarak geç zaman kente geri döndüler.

Candarmalar gittikten sonra Arvalılar tekrar tarlalara girdiler. Bir kısmı elde silah, kıpırdamaz karaçalı nöbetine dururken, öbürleri çift koşup öküz döndürerek, Şıho Ağa'nın arpası üstüne kara çavdar ektiler. Kara çavdar boylu olur kısa arpayı boğardı.

Arvalıların Şiho Ağa ile kavgası yörede tüm dağ köylerinde duyuldu. Ağalar telaşa kapılır korkarlarken, marabalar yüreklendi. Herkes Arvalılarla Şıho Ağa'yı vuran Mustafa'dan sözetmeye başladı. Mustafa adı ağızlarda büyüdü. Yer gök alkış tuttu. Bir destan yiğidi olup çıktı dillerde «Arvalı Mustafa» diye.

Arva olayı en çok Pulan ağası Behram'ı etkiledi. Şıho Ağa ile köy köye, mal mala komşuydu Behram Ağa. Şıho Ağa'nın bir marabası tarafından vurulması çok derinden sarstı onu. Arvalıların ağalarına karşı isyanı bir karabasan gibi çöktü yüreğinin üstüne. Feryadı büyüdü içinde.

— Ey ağalık! Ey dünyanın çarkını döndüren sel! diye söylendi. Artık dünya devir daim oldu. Oynamaz sanılan ağır taşlar da oynar oldu yerinden. Ağalığın zor vakti gelip çattı. Ağanın azapla kavgası başladı...

Şaşkındı. Hiç düşünmemiş, hiç aklına getirmemişti ırgat gölgesinin birgün yoluna karaltı olacağını. Kim arkalar kim kollardı bunları? Dünün aç ayaklısı dikelmeyi cesareti ne bilirdi? Aklı bir türlü almıyordu bunu.

Şıho Ağa gibi kendisi de binlerce dönüm hazine toprağına sahipti. Sefa sürüyordu üstünde yıllardır. Bir telaşı buna ise, öbür telaşı da, Arvalıların kavgasına kendi marabalarının da katılmış olmasıydı. Haberler kötüydü. Çevre köyler kaynıyor, herkes ağaların azapla kavgasından sözediyordu. Kaynayan kazan kapak tutmazdı. Bela yakınım, bela geliyorum diyordu.

Daha önce bir başka yerde, Mezra köyünde de buna benzer olaylar olmuş, Mezralılar sokmamışlardı ağalarını harmana. Helof yöresindeki bir köyde ise köyünü satmaya kalkan ağaya köylüler karşı çıkmış, «sen kimin toprağını satıyorsun? Bu topraklar senin de olsa, aslı zilliyeti bizimdir. Yıllardır biz eker biçeriz!» diyerek sattırmamışlardı ağaya. Ortalık karışkındı. Dünya nimet şaşırmış, artık döl dökmeye başlamıştı kötülük. Ne yana dönülse bir dertten bin ölüm sağardı.

İçi yanmaya, kendi derdine kapanmaya başladı Behram Ağa. Bilinmeyen bir ormanın bir siyahlığın içindeydi sanki. Ağır, korkulu günler geçirmeye başladı.

— Maraba deyip de geçmemeli... Ağacı tek, ormanı ıssız sanmamalı, dedi içinden. Maraba da olsa cinsi insan. Ne yapacakları belli olmaz. Hayvanın alası dışında, insanın alası içinde...

Yılın oniki ayından onbirini kentlerde geçiren, Kahtâ'dan, Adıyaman'dan beri gelmiyen Behram Ağa köyünden ayrılmaz oldu. Yüzü düştü. Kuşkulanmaya başladı herkesten. Kulağı delik adamlar soktu marabalarının içine. Gizlide saklıda ne var, kim kiminle konuşuyor, nereye gidiyor merakı oldu. Marabaların rüyasını bile izletip yorumlatmaya başladı.

— Nerede ne yapacakları bilinmez. Dışındaki dona değil içindeki cana bak demiş atalar.

Hey gidi günler hey gidi... Ulan yoksa herşey değişti de bir ben mi kaldım değişmedik? Şurada çok de-

ğil, iki üç yıl öncesine kadar, ulan keyfim değil misin, dön arkanı bineceğim desem üçü dördü birden koşardı deyyüslerin. Karınlarına bıçak taksam seslerini çıkarmazlardı. Belli ki şimdi canları kanladı. Gözbağları açıldı. Daha yumurtadan çıkmadan gagalarıyla toprak deşer oldular. Dünya değişiyor. Artık o eski atların meydanı meydan değil şimdi.

Huzursuzluğu günbegün arttı Behram Ağa'nın. Pulan köyünü satmayı bile düşündü bir ara. Satar mı satardı. Mal onun, can onundu. Satar da gider yerleşirdi ünü büyük kentlere. Han kurar, apartman işletir, bunca yoksulun ağız kokusunu da çekmezdi. Ama gel gör ki şu zamanda kepir kıraç toprağa alıcı bulmak kolay olmazdı. Su basmaz, tohum durmaz, yarlı yamaçlı tarlalar. Tam kaplumbağanın bile yumurta yapmadığı yerlerdi. Oysa mülk dediğin şöyle düz ovalık yerlerde olacaktı ki, at üstünde gezerken bile rahat kahvesini içmeliydi insan. Ne yaparsın? Pulan dediğin mir-i toprağı, ağa-ata toprağıydı. Öyle yazılmıştı ağalık künyesine Behram Ağa'nın.

Ağalığı beyliği bırakıp şeyhlere, ululara mı karışsa gitseydi yoksa? Türbe mescit köşelerine postu serip bir merdi garip mi olsaydı?

Gülmeye başladı kendi kendine.

— Ulan çarkın kırıla devran! diye söylendi. Çarkın kırıla da bir daha yapışma. Neler düşünür ettin bizleri? Yalnız koydun ağalığı. Artık tadı tuzu kalmadı dünyanın. Kimsede saygı görenek kalmadı. Ak töre, ak insanlık kalmadı. Eskidenmiş meğer o gölgemizden çıkılmadığı, ağa sözünün ayağına basılmadığı. Oymuş ağalığın sırrı, oymuş güçlü olmanın kozası. Artık şimdi doğru yollar eğrildi. Şuradan attığımız taş gene önümüze düşer oldu. Yıllar yılı ayağımın tozunu öpen deyyuslar adam oldular da, şimdi gökteki uçan kuşun bile

töresine karışır oldular. Kuş var et yer, kuş var eti yenirdi eskiden. Öyle denilirdi. Ama bunların sözüne kulak verirsen herkes et yemeli. Sofralar bir ayar bir düzen olmalı. Yahu nedir? Güneş mi çekildi aradan, yoksa yer mi yarıldı ikiye de, ağalık denilen yedi pehlivanın sırtı gelir oldu böyle yere?

Marabalarından gelen haberlere yüzü kararıyor, içi daha bir kötüleşmelerle doluyordu. Arvalılar gibi kendi marabaları da bir toplanma, kaynaşma içindeydi. Yüzleri sevinçten, yürekleri umuttan büyümüştü sanki. Ocak başlarında, ağaç, taş, çalı diplerinde bir araya geliyorlar, çömelip hemen bir meclis kuruyorlardı. İç içe, kafa kafaya bir baş bir külah olup Arva olayını konuşuyorlardı hep. Geceleri birbirlerine gidip geliyorlar, «gelin, kötü yanlarımızı içeri bükelim, iyi yanlarımızı dışarı verelim!..» diyerek herkesi birlik olmaya çağırıyorlar, Arva'dan, Arvalı Mustafa'dan övgüyle sözediyorlardı. Kimi zaman Azap Safo'nun, kimi zaman Mürsel Dayı'nın, en çok da Eno'nun koyun ağılından bozma yerdamında toplanıyorlardı geceleri.

— Kılıç keser kın öğünür arkadaşlar. Tavşanı tazı tutar çalımı avcı satar. İşte bizimkisi de o hesap... Aylardır tarlalarda çalışır, bataklara gireriz. Yorgunluktan çatal çıkar soluğumuz. Ama sonunda kırk harmanın kanına giren ağalardır. İnsana tepeden bakan, Allahın bir kuru selamını bile burnunun ucuyla veren gene ağa... Artık zülmun kılıcından kaça kaça arkamızda gidecek yerimiz kaldı mı? Artık çare şu ki, el, üstüne gelen keskin kılıcı tutmaya başladı...

Yemekten içmekten kesildi Behram Ağa. Yüzü inceldi. Konağının önünde ardında silahlar patlıyor, in-

sanlar ölüyormuş gibi korku dolu günler yaşamaya başladı.

Eno adını duyunca çok sinirlendi.

— Ulan heybe bacaklı, diye söylendi. Ulan senin deden ki vaktiyle dedeme, baban babama hizmette kusur etmedi. Sen ocağımda büyüdün. Ete kana sardın da kendini şimdi adamdan sandın değil mi? Sana kaldı atadan kalma töreyi bozmak değil mi? Ulan sen kiiim, marabaya akıldanelik etmek kim? Daha ayağımın ucunda bile değilsin. Ulan hiç büyüksüz düzen olur mu? Ormansız aslan, gök kartalsız olur mu? Yoksa Arvalı Mustafa olmak mıdır meramın? Vay babam vay!.. Ula ne ben Şıho Ağa'yım, ne de sen Arvalı Mustafa. Her yıldız kendi burcunda kayar itoğlu. Ama gene de meraklanma sen, meraklanma. Mantar da çabuk büyür ama o derecede çabuk kurtlanır. Ve de erken kanatlanan karıncanın zevalı herdayim yakın olur.

Ne günlere kaldık yarabbi!.. Nerde o eski günler?.. Ulam ulam kapıma gelirlerdi. Az mı at sürerdim üstünüze? Az mı dayaklardım sırtınızı, az mı? Sopayı görünce nasıl da kanadı indirirdiniz sekiye? Sizi gidi kirmancolar sizi... Artık şimdi adımlar rahat değil. Her karışı fakla tuzakla dolu dünyanın...

Ne yapmalı? diye düşünmeye başladı Behram Ağa. Durmamalı, birşeyler yapmalı da, kısa zamanda şu belânın üstesinden gelmeliydi. Evet, ağalık dediğin bir koca dağdı. Koca dağınsa başı dumandan çıkmazdı. Korkmamalıydı. Köpek kısmı başını denize sokmayla deniz mundar olmazdı. Topu topu bir kişiydi. Bir Eno'dan çekinmemeli, ama akıllı olmalıydı. Arva olayını örnek almalı, ona göre davranmalıydı. Doğrusu o ki, Şıho Ağa iyi etmemişti askerle cebirle köylünün üstüne gitmeyle. Öfkeyle, telâş her zaman işi halletmezdi. Cebir,

şiddet bazan bastıracağına azdırırdı insanı. Sonunda da Arvalılar gibi ağayla, candarmayla yüz yüze gele gide, kavganın döğüşün tiryakisi olur çıkarlardı. İşte asıl o zaman ağalık biterdi. Oysa ağalık dediğin her zaman baskıyla, korku vermeyle olmazdı. Suyun gözüne basmayla suyun akışının durmadığı gibi...

O halde ne yapmalıydı?

Maraba diye, ırgat diye Eno'yu ve Eno gibilerini küçümsememeliydi. Zal kahraman bile oğlu Rüstem'e, «düşmanını önemsiz aciz sanma! Küçük kaynağın suyu azar çoğalırsa, deveyi yüküyle götürür» dememiş miydi vaktiyle? Bu hesaba göre iyilikle yanaşmalı, sırtını tersine sıvazlayıp da huylandırmamalıydı kediyi. Ama öyle bir ders vermeliydi ki şu baldırı çıplak Eno ile köylüye, ünü tüm köyleri tutmalıydı.

Döğse, itip kaksa olmazdı. Eno'nun canı yaştı. Kanı da çıralı. Bakarsın dikleniverirdi de herkesin içinde ağzına tükürmekten beter ederdi insanı. Köyünden kovsa, sürse çıkarsa, gene olmazdı. Eno bir Eno değildi. Beş kardeştiler tam. Beşi de düğüm gibi sağlamdı. Gözleri kara, elleri işe yiğitti. Doğrusu o ki şu zamanda böylesi maraba az bulunurdu. Bulunurdu bulunmasına ya birşeyler yapmalıydı gene de. Birşeyler yapmalıydı da şu maraba sürüsünün önüne düşenin boynuzuna bastonunu takıp çekmeliydi.

Nasıl yapacaktı bunu? İşte günlerce hep bunu düşündü Behram Ağa. Günlerce konağından çıkmadı. Kimseyle konuşmadı. Kimseye görünmedi. Kimi geceler yatağına bile girmedi. Koltukladığı bir yastığın üstünde sabahı etti. Sahipsiz bir boşluktaymış gibi arşınladı durdu konağının içini.

Bir sabah erken kalktı. Tıraş oldu. Hoş kokular süründü. Yeni giysiler giyindi. Uzun körüklü çizmesini diz-

lerine değin çekti. Önemli anlarda hep böyle çizmelerini giyerdi. Bilirdi çizmenin yalınayak maraba milleti üstündeki etkisini. Zıbınını omuzuna atıp bindi atına. Gözlerinin içi gülüyordu. Bir karara varmışların parıltısı var gibiydi yüzünde.

Köyün gömütlüğüne giderek herkesin göreceği şekilde diz çöktü. Uzunca bir namaza durdu. Sonra gene atına atlayarak bir baştan ötebaşa gezmeye başladı köyünü. Sanki çok uzaklardan, Kâbe'den, Haç'tan dönermiş gibiydi. Herkese yüz sürüyor, herkese selam verip hal hatır ediyordu. Maraba çocukları bile bu sevgiden nasiblerini aldılar. Ağa, köyün önündeki taş dibeklerin ağzına kadar kuru üzüm, leblebiyle doldurulmasını buyurdu. Çocukların yemeleri için...

Günlerdir ortalarda görünmeyen Behram Ağa'nın bu şen haline, yakınlığına köyde herkes şaşırdı. Nedenini bilemediler ama. Ağa kısmının sırrına sır ermezdi zaten. Kilitli sandık olup zorla açılsalar da, bu kez içlerinde ne var, ne yok göstermezlerdi gene de.

Bu ara ağanın konağında görülmemiş hazırlıklar başladı. Birkaç kurban kesildi. Ateş üstüne ateşler yakıldı. Heryanda düğün aşı gibi yemekler pişirilmeye başlandı. Kimi kadınlar kazan karıştırır, kazan başlarında terlerlerken, kimi kadınlar da evlerde ne kadar savan, hasır, keçe kilim varsa çıkarıp dambaşlarına, konağın avlusuna sermeye başladılar.

Tüm bu hazırlıkların yanısıra Eno da konaktan çağrıldı. Abdest alıp namaz kılması söylendi Eno'ya.

Marabalar, dambaşlarına küme küme birikmişler, yüzlerinde bir garip merakla yapılan bu hazırlıkları izliyorlardı. Ağalarına, kentten önemli konukların geleceğini sananlar çoğunluktaydı bu ara.

Öğlen oldu. Sofralar hazırlandığı halde konuk adı-

na gelen giden olmadı. Behram Ağa'nın kahyası İmo, pencerenin kafesini yukarı kaldırarak başını uzattı. Gülüyor, ağzı kulaklarına varıyordu.

— Ula muhannetler, diye seslendi. Açık sofra bekletilmez, günahtır. Oturup yiyip içsenize! Ağamızın bu daveti sizedir da...

Marabalardaki şaşkınlık daha da arttı. Oldum olası cimri-kısmık bir adam olan ağalarının durup dururken bu yemeği verişine bir türlü anlam veremediler. Bir süre birbirlerinin yüzüne baktıktan sonra sofraların başına çöktüler. Meydan tepsileri, bakır siniler tepeleme pilavla doluydu. Ağaları da açıkmıştı. Yemeye koyuldular.

Yemeğin ortasına doğru Behram Ağa göründü. Kara tesbih gözlerinin içine bir rahatlık gelip oturmuştu. Kendinden emin, ağır, bastırıcı bir yüzdeydi. Eno ise hemen bir adım gerisinde, arkadaşları gibi suskun, şaşkın bir haldeydi.

Behram Ağa öne çıktı.

— Cümlenize afiyet ola! dedikten sonra yemek sesleri kesildi. Ardından Behram Ağa uzun uzun bakmaya başladı marabalarına.

Bir ayağını yuvaktaşına dayadı.

— Size bir uğurum var, diye başladı söze. Bir hayırlı adağım... Dün gece ulu Şıh Kavs hazretlerini gördüm rüyamda. Yeşil harmaniyesi üstündeydi. Elimden tuttu. Tek tek, hane hane, isim isim sizleri sordu. Dedi, din demek birbirini dinlemek demektir. İman demek birbirine inanmak demektir. Onsekizbin âlemden sorumlu aziz Allah bilumum canlıyı aynı ana babadan hak etti. Etleri kemikleri ayrı da olsa aynı dünya canı sayılırlar.

Marabalarını bir süre daha izledikten sonra bakışlarını indirdi, Behram Ağa.

— Şıh Kavs hazretleri buyurdular ki, dünyanın ahvali iyi değildir. Kullarıma selam et, başlarının tasına eyi sahip olalar. Şeytana kanıp da zinhar yanlış toprağa basmayalar. Yoksa yarın ahiret elinde kör mahkûm olurlar. Herdayim ağalarını kendilerine şans akraba bilsinler. Unutmasınlar ki ağasını saymayan bir mekanda nimet ölür. Beysiz arı, ağasız maraba olmaz. Oldum olası dünya nimet kanunudur bu.

Behram Ağa ayağını taştan alıp sustu. Sözünü ettiği Şıh Kavs, yörede çok etkili bir tarikat şeyhinin adıydı. İki yıl önce öldüğünde gömü törenine tâ Irak'tan, Suriye'den, Van'dan, Nizip'ten müritleri gelmişti.

— Ulu Şıhımın bir de vasiyeti geldi üstüme, diye devam etti konuşmasına. Buyurdu ki maraba kullarımın gönüllerini al. Açlarını doyur. İçlerinden birini oğul evlat edin kendine. Emanetine al, sahiplen... Sonra kaybolup gitti. Ter içinde uyandım. Hayırdır dedim kendi kendime. Kalktım iki rekat namaza durdum. Dedim, bugünden tezi yok, şu üstüme farz olan vasiyeti yerine getirem de, onca açın yoksulun karnını doyuram. Bilirsiniz, yoksulun sevabına girmek on harmanın emeğinden üsttedir.

Sözleri bitince kahya İmo'nun elindeki yeşil bohçadan bir gömlek çıkardı. Üzerinde irili ufaklı muskalar, renkli nazar boncukları asılı, çok uzun, yakasız kolsuz, kefene benzer bir gömlekti bu. Gömleği kaldırarak başından aşağı çuval örneği geçirip giydi Behram Ağa. Sonra Eno'ya dönerek onun da gömleğin içine girmesini söyledi. Herkes Eno'ya bakıyordu. Eno ise daha bir şaşkın, ne yapacağını bilmez bir haldeydi. Kısa bir kararsızlıktan sonra eğildi. Gömleğin eteklerini toplayıp altına girdikten sonra önce başını, sonra da gövdesini sokup doğruldu. Bol, kolsuz gömleğin içinde ağasıyla ikiz kardeşler gibi yüz yüze, beden bedene geldi Eno.

Kadın erkek çoğu marabalar ayağa kalkmış bu garip törene bakıyorlardı. Kimi coşkundu, kimi ağzındaki lokmasını dahi unutmuş şaşkın, kimi de hayretten donmuş bir yüzdeydi. Yaşlılar bilirdi. Bu gömlek giyme töreni çok eski bir töreydi. Ağalara, aşiret beylerine özgü soylu bir töreydi. Oğul evlât edinmelerde, kan davası güden oba ve aşiret barışmalarında buna benzer törenler düzenlenir, ulu şıhlarca gömlek giydirilir, gömlek değiştirilirdi.

— Görün işitin! diye sesini yükseltti Behram Ağa. Görün işitin!.. Ak kan, kara kan şahidim olsun ki bundan böyle Eno benim yedi ahiret soyumdur. Eno benim evlatlığım, hanemdir. Onu bundan böyle bastığı yerden koruyacak, ona kol kanat gereceğim. Ona hane, ona bahçe açacağım...

Eno'ya elini üç kez öptürdükten sonra eğilerek gömleğin içinden çıktı doğruldu Ağa. Renkli nazar boncukları, muskalar, ayetlerle süslü «ağalık gömleği» Eno'nun üstünde kaldı. Eno, esmer uzun boyuyla kart bir sünnet çocuğuna benziyordu uzun beyaz gömleğin içinde.

Gömlek töreninden sonra marabaları bir derin düşüncedir aldı. Şaşkın şaşkın bir süre birbirlerinin yüzüne baktılar. Sonra da konuşmaya başladılar. Arkadaşları Eno'nun gömlek giymesine, ağa evlatlığı olmasına sevinseler miydi, yoksa üzülseler miydi, henüz kararsızdılar. Sebepler üstüne sebepler düşünüp söyledilerse de biri diğerini tutmadı. Konuştukça kafaları karıştı. Yiyip içtikleri yemeğin, ayranın tadını unutup gittiler.

İçlerinde Azap Safo, Mürsel Dayı, Kör Durmuş gibi güngörmüş, deney sahibi yaşlı ırgatlar vardı. Herkes bir düşünce, bir yardım beklermiş gibi onların çev-

resinde dönüyor, ağızlarının içine bakıyordu. Onlarsa suskundular. Ne diyeceklerini bilemez bir haldeydiler. Çünkü bir marabayı oğul evlat edinen ağayı ömürlerinde ilk kez görüyorlardı. Bir başka örneği yoktu ki bunun. Bu nedenle şaşkındılar. Hiç kurtla kuzunun, ağa ile azabın kardeş olduğu, baba oğul gibi devran sürdüğü nerede görülmüştü? Görülmüş de olsa, hangi kitapta yazardı, hangi rahlede böylesi bir sayfa açılmıştı?

Behram Ağa istediği kadar rüya görsün, Şıh Kavs'la konuşsundu. O kendisinin bileceği bir işti. Önemli olanı şuydu: Onca marabanın içinde ağa niçin Eno'yu seçmiş, kendine oğul evlat edinmişti? Ağa bilmez miydi Eno'nun kendi gölgesine kurşun sıktığını? Bilmez miydi Eno'nun Arvalı Mustafa'nın arkadaşı olduğunu? Bilirdi bilmesine ya gene de seçmişti işte. Peki yarın ağa ile aralarında bir anlaşmazlık, bir kapışma çıktığında Eno kimden yana olacak, kimi düşman belliyecekti? Bu durumda belli ki ağadan yana olacaktı. O ağadan yana olunca kardeşleri de onun safını tutacak, böylece hepsi de ağanın birer sıkılmış küçük yumruğu olacaktı.

Bu gömlek işinin altını deştikçe ucu çatala çıkıyordu. Hem de üç, dört, beş çatala. Canları sıkıldı. Bu ağalık, bu gömlek işi ne biçim bir oyalayıcı, bahane işti ki, bir kap yemeğe şaşırtmıştı onları.

Öte yandan Eno'nun halinin köylüden kalır yanı yoktu. Yönünü Mekke'den almış şaşırmış gibi perişan dağınıktı Eno. Yüzü, düşüncesi donmuş bir boşlukta gibiydi. Ağasının kendisini oğul evlat edinmesine üzülse miydi, o da bir karara varmış değildi henüz. Düşündükçe içi dolaşıyordu. Hileyi, kurnazlığı bilmez, yüreği yüzünde bir saf oğlandı aslında Eno. Güçlü ve yiğitti de. Yürüse yeline yetişilmez, kötülük nedir bilmezdi.

Ne garipti şu dünya. Dün neredeydi bugün nerede?

Daha düne değin şu felekle görülecek işimiz var diye kavgaya döğüşe hazırlanırken, bugün o felek gelmiş kendisine iyilik ediyordu. Dünün ekmek yetimi Eno, bugün Pulan ağasının oğulluğu olmuştu. Demek bundan böyle elini sıcak sudan soğuk suya sokmayacak, sabah akşam ağasıyla diz dize aynı mindere oturacaktı. Yanında sakız bile çiğneyemediği ağasıyla şimdi birlikte yemek yiyecekti. Su hakkı ağanınsa, ekmek hakkı da onun olacaktı. Ağası yaşlıydı, köseydi üstelik. Çocuğu olmaz, dölü tutmazdı. Yarın ağanın vâdesi gelir ölürse, belli ki geride kalan bohçasını açmak Eno'ya düşecekti. Koskoca ağalık kürkü de böylece kendisine kalacaktı. Ondan sonrası kolaydı; getir yiyeyim, getir giyeyim...

Kendi kendine bunları düşünüyor, hayal atına binip bir solukta dünyayı dolaşıp geliyordu Eno. Bu aynanın bir yüzüydü. Aynanın diğer yüzü ise derin kuşkularla doluydu. Yoksa bunlar yalan mıydı? Köhne feleğin bir oyunu muydu kendine? Ağa, dünya-âlem marifet oyun görsün diye yapmış olamaz mıydı bunu ona? İyi ama koskoca ağa, salt bir oyun uğruna onca kurbanlar kestirmez, köylünün önüne han sofraları döşetmezdi. Dahası, herkesin gözü önünde koskoca ulu Şıh Kavs'ın adı üstüne yemin billah etmezdi.

Şaşkındı Eno. Ne yapsa, ne düşünse önü çözüme varamıyordu. Ne yapmalı da, kime ne demeliydi şimdi? Düne değin arkasından atıp tuttuğu, emeğinin yeminli düşmanı bellediği ağa hanesinde işi neydi şimdi? Gömlek uğruna yanılan, şerefini bir pula getiren kendisi miydi yoksa? Ne yapsaydı? Bunca ekmeği, nimeti tepip geri damına mı dönseydi? Maraba arkadaşlarından ayrılınca, yarın dünya âlem kendine düşman olmaz mıydı?

Hayalden düşe, düşten hayale bir batıp bir çıkıyordu Eno. Nice geceler uyuyamadı. Başı önde hep bunları düşündü.

Marabalar arasındaki tartışmalar sürer, Eno da bu denli kendi içiyle oynar uğraşırken öte yanda Behram Ağa, rahattı, memnundu yaşamından. Yüzünün çırası tutuşmuş gülüyor, şapkasını arkalamış, eli gümüş kakmalı kırbacının sapında, bazan konağının damında, bazan da atının üstünde ağır çalımlı gezintiler yapıyordu.

Eno'yu birgün olsun yanından ayırmıyor, maraba arkadaşları ile görüştürmüyordu. Yeni giysiler almıştı ona. Herşeyin bir ayarı sırası vardı kendince. Aradan zaman geçmeli Eno yüzden yüze biraz törpü-terbiye görmeliydi. Öyle diyordu. Bu nedenle Eno'nun yemek yiyişinden oturuşuna, konuşuşundan kalkışına dek herşeyine karışıyor, aklınca ona usul-erkân öğretiyordu.

— Ağa gömleği giymek kolay değil. Mesuliyetli iş. Ağa gömleği giyenin üstünden ağırlık akmalı, Eno. Ağırlık paşalık akmalı... Kökün ırgat da olsa artık dalın ayrıldı. Yüz göz olma onlarla. Aralı tut kendini. Vara yoğa gülme, dişini gösterme. Kusur işleme. Çünkü ırgat milletinin gözü ağa kusuruna yaman olur. Akıllı ol... Arpayı yiyen attır ama yükünü eşekler çekmeli. Unutma ağalığın töresini Eno...

Günler geçti. Behram Ağa'nın marabaya, Eno'ya gösterdiği güleç yüzü, ağzında tatlı dili uçtu gitti. Olura olmaza sinirlenen o eski Behram Ağa çıktı geldi. Her defasında Eno'yu görgüsüz, eksik bulmaya, azarlamaya başladı. Kimi zaman da ensesine şaplağı- çekiyordu. Çokluk herkesin göreceği yerde yapıyordu bunu. Eno gözünü belertip de azıcık diklenecek olsa:

— Ne o? Yoksa ağana-atana karşı mı geliysen? diye çıkışıyordu. Ağa terbiyesi görmiyenin bir ayağı zincirde olur, unutma!..

Zaman içinde Eno sesini çıkarmaz, başını yerden almaz oldu. Sabıra, saygıya kesti tümüyle. Doğrusu o

ki Eno sanıldığından da fazla yumuşak huylu çıkmıştı. İnsanı şaşırtacak denli uysal, bir denileni iki etmiyen ağasının sözünden çıkmıyan bir uşak haline gelmişti.

Eno, Behram Ağa'nın elinde sağlam bir deynekti artık. İstediği zaman istediği yere sokar çekerdi ağası onu.

***

Günler geçti. Marabalardaki şaşkınlık, tartışma daha da büyüdü. Her kafadan bir ses çıkmaya, kimse kimseyi dinlememeye başladı. Kimi marabalar içten içe Eno'yu kıskanıp, onun yerinde olmaya can atarlarken, dıştan dışa da Eno'yu kötülemeye çalışıyorlar, «ağa aşından kursağına üç beş lokma düştü diye, bir gömleğe uyuşup gitti. Sattı bizi!..» diyorlardı. Kimi marabalarsa buna karşı çıkıyorlar, Eno'nun kardeşleriyle birlik olup Eno üstüne en ufak bir söz düşsün istemiyorlardı. Ama hepsinin de ortak olduğu, şaşırdığı bir tek nokta vardı. O da Eno'nun bu kararsız, sessiz haliydi. Ne olmuştu Eno'ya? Dünün ele avuca sığmaz Eno'suna ne olmuştu da, elde peşkir, sabah akşam ağanın eline ibrikle su döker olmuştu? Daha aradan bir ay bile geçmeden, bir insan bir gömleğe bu denli değişsin, doğrusu inanılacak gibi değildi. Kimbilir belki de ağa okunup üflenmiş şıh gömleği giydirmişti Eno'ya. Belki de ona tılsım, büyü yapmıştı. Ne yapılırsa yapılsın belli olan oydu ki, Eno'ya ağalık gömleği değil, kıyamet gömleği biçilmişti kısaca.

Arva olayından sonra kendilerine gelen güveni de yitirmek üzereydiler şimdi. Yaşlı marabalar üzgündü. Ezilmenin, horlanmanın her türlüsünü görmüşlerdi. Şu günlere gelip şu güven duygusuna sahip olmak az şey miydi? Kıymetini bilmek korumak gerekti.

Mürsel Dayı ile Azap Safo, Eno'yu kollayarak birgün bir kuytuluğa çektiler.

— Ula gel hele oğul, gel hele! diye söze başladı Mürsel Dayı. Şu senin gömlek işin çıkalı, gelen geceyle giden gündüzü bilmez tanımaz olduk. Gömlek işin hepimizi boğdu atıverdi oğul. Akıl fikir fukaralığına uğrattı bizi. Bu ne iştir? Seninse ağa gömleği giyeli yüzüne hasret kaldık. Ağa sofrasına yakın düşeli, besbelli kursağın kamaşmış senin. Ula, hani güz gelince Arvalılar gibi biz de tarlalara girecektik? Hani ölümü bile göze almıştık? Hani senin cehenneme bile eyvahın yoktu? Ne oldu Eno? Yıllar yılı tozun toprağın içinde kendi emeğimizin dilencisi değil miydik? Başımıza şu gömlek belası çıkalı efkarımız kırk batmanı geçti oğul. Gözümüze ham uykular girmez oldu. Yitirdi ruhumuz tadını. Gece milleti olup çıktık vesselâm...

Mürsel Dayı, soluklanınca hemen Azap Safo aldı sözü.

— Vay kendini kendinden yiğit sanan Eno, vay!.. Ula hepimiz aynı kavim kardeşi değil miydik? Mayamız aynı fukara sidiğinden dökülmedi mi? Tepemizi bir yakmadılar mı bizim? Neden arayıp bir sormazsın bizleri? Nedir, neden susarsın? Bin yeminle mi bağladılar ağzını?..

Gel kendi ahaline dön Eno. Kendi yoksuluna dön. Bırak kalaylı tepsilerde kendi yüzünü seyretmeyi. Vallahi senin bizlerden ayrı kaldığın her gün, her gece bir ayrı günahtır oğul. Hem bize, hem sana... Öte yandan yan gelip, dirsek keyfi yapansa ağadır. Aramıza bir gömlek atıverdi sonra da geriden seyredaldı. Ula bir kere senin ağa ahalisinde işin ne? Bilmez mizin ki ağanın gayesi biz yoksulları şaşırtıp üzmektir? Zaten yıllar yılı karanlıkta kalmış soframız. Şimdi bir de sen karaltı olma üstümüze.

Çıt yoktu. Eno upuzun, çatal ağaç gibi bacaklarını uzatmış dinliyordu. Dilsiz, sağırdı sanki. Eno'nun bu haline Mürsel Dayı sinirlenmeye başlamıştı. Ayağa kalktı. Sesi azarlayıcıydı.

— Ula ağa sana gömlek giydirse bile ağalık senin neyine puştoğlu? Ha, söyle neyine? Ha olmuştur Behram Ağa, ha olmuştur Eno Ağa. Yani nedir dünyanın tartısında değişen? Hangi ayette-muskada yazılıdır fukara demirinden ağa kılıcı çıktığı?.. Aklını başına topla biraz. Namuskâr ol... Bir gömleğe esir kul olma. Ağa sözü demir köprü de olsa sakın basıp geçme demiş atalar. Ağa ekmeği her kursağa yaramaz. Haram mal teper seni. Nasıl ki köpek kısmı sahibinin peşinden gitmeyle insan şerefi kazanmazsa, gömlek giymeyle de ağa olunmaz, ağalık sana gelmez... Bunu böyle bilesin Eno.

***

Bir hafta on gün sonraydı. Vakit geceydi. Yerin göğün ağzı uyku doluydu. Mürsel Dayı'nın kapısı çalındı. Mürsel Dayı, «hayırdır!» diyerek kalkıp uykulu açtı kapıyı. Upuzun beyaz «ağalık gömleği»yle Eno karşısındaydı. Şaşırdı Mürsel Dayı. Eno'yu içeri çağırdıysa da Eno girmedi. Bir tuhaf haldeydi. Bir kavgadan çıkmış gibi bir deli öfkedeydi yüzü. Ağzını açıp da bir tek sözcük söylemeden Azap Safo'nun kapısına doğru yürüdü. Mürsel Dayı da peşinden...

Pırıl pırıl da bir ayışığı vardı gecede.

Eno, Azap Safo'nun da kapısını döğdükten sonra gene tek bir sözcük söylemeden öbür kapılara yöneldi. Kapısı döğülen, uyanan herkes, şaşkın şaşkın Eno'ya bakıyor sonra da peşisıra yürüyordu.

Kısa sürede Eno'nun uğramadığı dam, çalmadığı kapı, uyandırmadığı insan kalmadı. Kadın erkek, çocuk,

genç tüm köylü Eno'nun peşine düştü. Eno sekiz on adım önden gidiyordu. Zayıflamıştı. Ağalık gömleğinin içinde enli gövdesi incelmiş, kemikli yüzü avuca gelir olmuştu. Ayışığında yere uzunca basıyor, ayet muska ve renkli nazar boncuklarının süslediği gömleği yerlere değin sürünüyordu.

Herkes suskun, şaşkın merakta Eno'nun ardısıra yürüyordu.

Eno en son ağanın konağına doğru yürüdü. Taş merdivenleri çıkınca sarsarcasına döğdü kapıyı. Konağın kapısı kapı olalı bu denli döğülmemişti. Uykusundan uyanan Behram Ağa, şaşkın ama sinirli sinirli açtı kapıyı. Açmasıyla yüzüne gömlek tomarını yemesi bir oldu. Gömlek tomarı bir an sıvanıp kaldı yüzünde. Sonra düştü yere. Neye uğradığını şaşıran ağanın gözleri büyüdü. Ve hayretle baktı dışarı. Dışarda eğri uzun boyuyla yarıçıplak Eno'yu maraba kalabalığının arasına ağır ağır karışırken gördü.

İZMİR BEKİR

Tevellüdü binüçyüzikiydi. Üç ferman gördü. Üç padişah eskitti. Sultan Hamit'i, Sultan Reşat'ı bilirdi. Yirmisinde kışlalara alındı. Ayağında çarık, bacağında tepme keçeden şalvar vardı. Çok talim gördü, yer çiğnedi. Nice orman boylarını gezdi. Ülkeden ülkeye, iklimden iklime savruldu. Buz çiğnedi, soğuk yedi. Cephelerde savaştı. Adana köprüsünde müfreze, Halep'te örfiye, Kozan dağında çete durdu. Ağalar beyler horoz sesiyle uyanırken o, Yemen'de borazan sesiyle uyandı. Tam on yedi yıl askerliğin içinde döndürdü ömrünü. On yedi yıl üstünden kurşun esti, ölüm ağzında bulundu. Su kabağından matara, savandan yatak yaptı. Cephanesi tükendi, bir mermiye bir kilim verdi. Nice güneşler yaktı yüzünü. Sina çölünde terledi, Kafkaslarda dondu dondu da ölmedi. Sarıkamış'ta Enver'i, Afyon önlerinde Mustafa Kemal'i bilirdi.

Balkan Harbi'nden sağ döndü. Adana'da üçüncü fırkaya verildi. Misis'ten, Devrendi'ye, oradan Halep üstüne geçildi. Yayan, tozlu ham yollarda yorgunluktan canları daraldı. Ekmek, aş, tayın su yoktu. Açlıktan gırtlaklarını döğdüler. Halep mahşer, Halep asker doluydu. Katar katar tirenlere bindiler. Tirenleri ağırdı, odun gücüyle giderdi. Nice geceler bitti de yollar-çöller

bitmedi. Bir sabah Lût gölünde çadır kurdular. O zamanlar cumaları tatildi, pazar yerine geçerdi. «Büyük Cemal» derlerdi Mersinli Cemal Paşa'yı Yahudi kızlarıyla Küdus sokaklarında kolkola gezerken gördü.

Gazze'de düşmanla kurşun kurşuna geldiler. Akabe'de Dürzü Harbi yaptılar. Çöl kumları topuklarını aşıyordu. Kum dağlarının yüzüne nice ölüm kurşunları sıktılar. Denizden topa tuttu İngiliz. İlk şehitler orada düştü toprağa. Kumluk tekmil kana battı. Nice canlar çöl yüzünde su damlası gibi eridi. Bir hemşerisi vardı, adı Bayram Ali'ydi. Çok âdem, çok yiğit bir kişiydi. Herkesin sözüne işaretine göz kulak tutardı. Dostlukları kandan da öte... Bayram Ali'yi hurmalık bir çukurda vurdular. Çenesini elleriyle bağladı. Ağaç yok, taş yoktu gömütüne koyacak. Kasaturasını başucuna soktu da geldi.

Hicaz'da namaz kıldı. Medine dışında Ebucehil'in taşını gördü selâmladı. Tih çölünde yaya cengine girdiler. Üç yerinden vuruldu. Kör kurşunlardan biri sol baldırını götürdü. Baldırsız «gazi» oldu. Hastane, hekim yoktu. Mağaralara taşındı. Yarasına kara melhemler sürdüler. Sarıp tahta bacak ettiler. Üç ay yattı. Üç ay güneş içinde güneş yüzü görmedi.

Büyük Arabistan bozgununda İngiliz'e tutsak düştü. Mısır'a, Seydi Beşir kampına götürüldü. Düşman eli köle zoru derler. Çok eziyet işkence gördü. Ayağa kalktıysa döğdüler, oturduysa gene öyle... Yaraları sıcaktan azdı kurtlandı. Yürümek adım almak zor oldu. Canında bir tek ayık yer kalmadı. Öldü ölecek, gitti gidecek; her nefeste azrail onunla... Gençti kuvvetliydi amâ. Beline kuşak, boynuna kucak yetişmezdi. Ölüm ondan çekindi. Yaraları ilaçsız geçti. «Kıyamet âlameti» dedi ne bulduysa yedi. Açlıktan dudağı düştü, at bokundan arpa seçti. Kemik buldu kavurdu da toz edip

avucunda yaladı. Ve bir gece, «yiğitliğin yarısı fırsattır!..» diyerek altı arkadaş kamptan kaçtılar. Üçünü fellahlar vurdu. Dördüncüsünü çöller aldı. İki garip, bir el bir saf yürek oldu, insandan yardımdan uzak, günlerce çöl yüzünde yürüdü. Filistin, Suriye dağlarını yayan aştılar. Tatmadıkları acı, katlanmadıkları durum kalmadı. Kimi geceler ağladı. Issızlarda bastı çığlığın gözüne:

Yedi yıldır uğramadım yurduma
Kula değil yüreğime sor beni...

Memleketi Maraş'a sağsalim dönünce sevincinden duramadı. Artık herşey bitti, başından kör dumanlar kalktı sandı. Oysa savaş, seferberlik bin kollu bir dev gibi sarmıştı dört yanı. Açlık evleri delmiş, dağlar tepeler kaçağa, ovalar tarlalar çayıra kesmişti. Savaştan kaçabilenlerse paranın, malın avradın iyisine kavuşmuştu. Evler boş, köyler kentler gömütlük gibi sessiz kalmıştı. Doğup büyüdüğü öz yurdunda gece malı, gurbet malı olmak dokundu ona. Kahroldu. Yedi cephede tanıdığı düşman sonunda Maraş'a geldi. Maraş işgal, Maraş zülum gördü. Bunalmışın eli tetikte olur derler. Meydan alıp meydanlarda kalma günüydü. At bindi, kılıç kuşandı. Çeteci Muharrem Bey'in müfrezesine katıldı. Haçin'de Ermeni'yle çarpıştı. Adana-Antep yolunda, köprüde dört kişiyi kurşuna dizdi. Koca Hüsnü, Aslan Onbaşı, Kör Kerim, Bayram Çavuş yarânı yoldaşları olurdu. Kozanlı Mustafa Naili Bey'le Yenice'de «Talip Harbi»nde bulundu. Mustafa Bey'in Tarsus bağlarında vuruluşunu bilirdi.

Pozantı'yı, Ulukışla'yı at sırtında geçti. Konya Akşehir üstünden Garp Cephesi'ne 'duhul' oldu. İstikâm kazdı dizinde, gümüşlü tüfek gözünde. Afyon dağlarının ayazı ayaz, kışı buzdan buz olur; öyle ki poyrazları ata kuyruk sallatmaz... Siperleri mesken tuttu. Sırtta ka-

put, başta çadır artığı boz kalpakla nöbetten nöbete taşındı. Büyük Taarruz'da süvariydi. Bacakları atının karnını sıkıca sarıp tutsun diye keçe basmıştı baldırsız çizmesinin içine. Deliler gibiydiler. Ahır dağlarını gece geçtiler. Dumlu önlerinde çevirdiler düşmanı. Kılıç kılıca, boğaz boğaza geldiler. Nice atların özengisi boşaldı. Ölüm en çok orada tanıdı insanı. Düşman kaçıyordu. Peşine düştüler. Bir bir yanmış yıkılmış harabe köylerden geçtiler. İzmir'de deniz denize bakan konaklar yanıyordu. Kuyular, çukurlar, hendekler yatan ölülerle doluydu. Bir kalpağa bir tüfek, bir kalpağa bir tüfek İzmir'in içinden geçtiler. İnsanlar birer çığlık, birer harabeye dönmüşlerdi. Nice yaşlı ninelerin kollarını atkı gibi boynuna dolayıp da sevinçten ağlayışlarını bilirdi.

Bu savaşların hiçbirinde çavuşluk rütbe ummadı. Bağa bahçeye hazır konmadı. Terk'i silah olduğunda yaşı kırka yakındı. Gören onu ağarmış saçlarıyla yaşıtlarının babası sanırdı. O yıl İzmir'de evlendi. «Kırkımdan sonra şehzade oldum!..» dedi sevindi. Sonra karısıyla birlikte memleketi Maraş'a döndü. Heryan yanmış yıkılmış, altüst olmuştu. Çekirdek gibi başa dönmüştü yaşam. Taş döğdü, kerpiç kesti. Başını sokacağı bir ev kurdu. Ağır ağır yurdu yuvası şenlendi. İzmir'e ilk giren süvarilerden olduğu, İzmir'den evlendiği için de namı arkadaşları arasında İZMİR BEKİR kaldı.

Demirciydi. Bu uğraş atalarından kalmaydı ona. Kolları sıvadı, geçti örsün başına. İyi demir döğerdi. «Çekici eline aldığı zaman demir ondan korkar» sözü İzmir Bekir için söylenirdi. Çok çalıştı. Canını terle kuşandı. Sayısız kazma kürek, balta orak, saban demiri yaptı. Zaman geldi nal kesti at nalladı. Kurutmadı sofrasını.

On yıla kalmadı onun da dalı yeşerdi. Beli güneşlere doğruldu. Tam dört çocuğun babası oldu. Dört oğ-

luna şehit arkadaşlarının adını verdi; «onlar öldü, adları kalsın yadigâr!..»

Maraş'ın düşman işgalinden kurtuluş günleri İzmir Bekir'siz olmazdı. Ayağında körüklü çizme, topuklarına değin sarkan eğri uzun kılıcıyla, göğsü tokalı atının üstünde görene heybet saçardı. Kuvay-ı Milliye'ci arkadaşlarıyla doğrudan Maraş Kalesi'ne çıkarlar, çoğu zaman bayrağı göndere o çekerdi. Hoşgörülü, iri yürekliydi. Övünmez, eğriyi yalanı çevresine bastırmazdı. «Yiğit öğünmesin baht öğünsün» derdi.

Yıllar geçti. Büyük oğlunu everdi. Bir yıl sonra da dede oldu. Dedelik ona yakıştı. Torununun sünnetinde sırtı kınalı koç kestirdi. Elinde taze çam pürüyle kalktı, Maraş Üçayağı oynadı. Seksenine doğru kollarından güç kuvvet kesildi. Elleri verimini yitirdi. Demirciliği boşadı. Örs başına ocak başına uğramaz oldu. Artık yaşlılık belası iyiden iyi yolunu keser olmuş, sırtı yuvarlaklaşmıştı. Çamalası iri boyu gevreyip ufalmış, avuç kavuşmaz bilekleri incelmişti. Bir serçenin kanatları kadar kalkık ve gür kaşları ise yaşama saygı örneği ağarmıştı.

Seksen beşinde karısı Burcu kadını yitirdi. Zor geldi bu ona. Ağladı. Karısının gömütünden toprak alıp yastığına kattı. Dertlendi, baston taşır oldu. Ağzında diş kalmadı köreldi. Dudakları ıslık çalmaya büzüşmüş, damağı lokmayı tutup itmez oldu.

Doksanında iyiden iyi halden düştü. Öyle ki kendi evinin kapısını bile bulamaz oldu. Sırtında yüzyıla varan ağır yaşam yüküyle evinin önüne el yordamı çıkar oturur, güneşlenirdi. Gelen geçenden hatır alır hatır sorardı. Çoğu zaman da torunlarını bastonunun ucuna toplar, onlara savaş öyküleri anlatır öğütler verirdi.

Okumasız yazmasızdı. Ama yaşamı eksiksiz bilirdi.

Kocadıkça aklı yeniye pek basmaz, ama eskiye iyi giderdi. Ayağına köşker dikmesi mestli yemeni, bacağına Maraş işi dokuma şalvar giyerdi. Maraş'ın ulu çınarlarını, konaklarını, yaşını öyküsünü bilirdi. Sessiz bir insan, sessiz bir «gazi»ydi. Maraş'ın simgesiydi. Göğsünde çifte madalya taşırdı.

Bindokuzyüzyetmişsekiz yılının yirmidört Aralığı'nda güneşlenmek üzere torunları onu kolundan tutup da evinin önüne çıkardıklarında bu onun son oturuşu, son güneşlenişi oldu. Torunları, gelini ve ortanca oğluyla birlikte Maraş'ın Yörük Selim'inde faşistlerce öldürüldü.

Yaşasaydı doksanüçüne basacaktı.

Foto: İsa Çelik

Cem Yayınevi daha önce **«Acenta Mirza»** adlı öykü kitabını yayınladığı Osman Şahin'in 1980 Nevzat Üstün Öykü Ödülünü kazanan **«Ağız İçinde Dil Gibi»** adlı kitabını sunar. 1938'de Mersin'in Aslanköy'ünde doğan Şahin, Dicle Köy Enstitüsünü bitirmiş ve öğretmenliğe başlamıştır. İlk öykülerini 1966'da yazan Şahin, **Kırmızı Yel** adlı öyküsüyle 1970 TRT Öykü Büyük Ödülünü kazanmıştır. **Kırmızı Yel** adlı öykü kitabı 1971'de, **Acenta Mirza** 1974'te yayınlanmıştır. Arkadaş Kitaplar / Cem Yayınevi Çocuk Dizisinde de 1979'da **Kıralelli** adlı kitabı çıkmıştır. Kırmızı Yel'deki bazı öyküleri Almanca ve İtalyancaya çevrilmiş, Polonya'da Çağdaş Türk Öykücüleri Antolojisinde yayınlanmıştır. Bu öykülerden bazıları da **Kızgın Toprak, Kibar Feyzo** ve **Fıratın Cinleri** adlarıyle sinemamıza uyarlanmış ve ödüller almıştır.

Kapak resmi: Halis Biçer

75 Lira